

כג (א) שמע שוא. אזהרה למקבל לשון הרע (מכילתא) מלת שוא יש לו שתי הוראות, הא' שקר, הב' חנם ללא יועיל, ולשתי לשונות אלה לא ידעתי לכוין ענין לשון רע, שהוא המדבר בגנות חברו אף שהוא אמת, דכשהוא שקר הנה הוא מוילא שם רע (ערמנז"ס רפ"ז מדעות וזכ"מ טס, ופירושו למשנה ספ"ק דאבות) ונראה לדעתי כי שם שוא משותף זהוראחו לענין יום שואה ומשואה (לפניה א' ט"ו) שפירושו לרש"י מורבן ושמוון, ומה אמר (איו"ב ט"ו) אל יאמן צפוא נחמה כי שוא חסיה תמורתו, שוא הראשון ענין כוז ושקר, והשני ענין מורבן ושמוון, וטעמו ההולך תעה דרך שוא ושקר לא יאמן כי גמולו ותמורתו יהיה מורבן ושמוון. והנה כלל ענין מורבן ושמוון הוא, קלקול שלמות הדבר, שמסר צו ענין מה עד שאינה בשלמותו הראוי אליו, כמו עריכם יהיו חרבה (בתקומה כ"ו) שלמות העיר איננה רק כשיש בה יושבים, וכשהיא ריקה ונהם נקראת חרבה. שלמות ההרים והגבעות היא להיותם מרעה לבהמות, וכשהם חקרים למימות הדשאים עד שאינם ראויים למרעה הבהמות נקראו חרבה, כמו אמרינן הרים וגבעות (ישעיה מ"ב), שלמות בני המדינה היא להתחבר במסחרם עם שכניהם סביבותם, וכשהם חקרים מזה נאמר (שם ס') והגרים חרב ימרכו. וכן פן חסיה הארץ שמנה (לקמן פ' י"ב) כל"ו מקולקלת זהמסר זה שלמות יושביה. ולהיות שאין לך דבר המקולקל בעלמותו ומקלקל כל העניים המתווכרים אליו כמו השקר והכוז, לכן ישמש שם שוא גם על הכוז והשקר. ולהיות שהדבר המקולקל ומחוסר צו שלימותו, אין צו המועלות המקווה ממנו, לכן ישמש שם שוא גם על החכם ושלילת המועלת. כלל הדבר כל המקולקל ומחוסר שלמותו נקרא שוא, אמר (ישעיה למ"ד) להנפה זהנפת שוא, אם נקצ"י אינם דקים וקטנים היא נמוקרת שלמות הראוי להפה (מאגבעלהשטע שווייגע). שלמות המנחה היא כשהמקריב מוכין זה בוונה רלוי, וכשהיא חסרה משלמות זה הנה היא מקולקלת, ואמר עלי' (ישעיה א') לא תוכיפו הביא ננחת שוא, וכן כל מנחה מקולקלת המחסר שלמות האדם המעלה נקרא שוא. (מאגבעלהשטע, עאדעלהשטע), מזה אמר (תהלים ל"ה) השיבה נפשי משואהי, כי ידבר מחכז לב על ליטנא זישא שהשואהים הנשמיעים עליו, כאמרו בחנפי לעגי מעוג חרוק עלי שנינו, לכן התפלל המשורר החסיד השיבה נפשי משואהי. כלומר שמייענו הש"י להשיג המדרגה הנשגבה והיא, למנחא משיבת נפש ונחת רוח בכל דברי גנות שמוהיאים עליו שוגחיו (לאסם מיינע זעעלע זיך לאצען פֿאך איהרעם עאדעל), משואהי, כלומר מדברי גנות שלהם. שלא ירגיש נפשו מואתה ולצדו לא יכאז כלל מנה שמוגנים אותו ופוחתים כבודו, בלשון הרע, אבל ישמח י'הנה צזה. והיא המדרגה הנפלאה שהשיגה אחד מן החסידים המעולים, שזכר הרמנז"ס בפירושו למשנה נאך מאל הוי שפל רוח, (פ"ד דאבות) וכן כאן שומע שוא פירושו שומע גנות (געריכט דעם עאדעלנעם) דבור המשמיע קלקול צן אדם, וידע צו פתיחות שלמות חברו להיותו מקולקל צמעשו, והוא לשון הרע. ורש"י פירש שומע שוא כהרגומו שומע דשקר אזהרה למקבל לה"ר, לא ידעתי,

לדבר אסור אף כשהוא אמת, ועוד מניין יודע שהוא שקר, ואם ידע א"ל לאזהרה כי מני זה יקבל ויאמת דבר, שהפכו נחזק לו. ובשנת (ל"ג ז') מיייתי לשון הרע מקרא כי יסבר פי דוברי שקר, זה לרין ציבור: אל תשח ירך. אמרו (סנהדרין כ"ו) אל תשח רשע עד אל תשח טומם עד להוליא את המעמקים והגולנים שהם פסולים לעדות. וה"ל הרמז"ם (פ"י מעדות) הרשעים פסולים לעדות והי"ת שח' אל תשח וגו' מפי השמועה למדו אל תשח רשע עד ופסי עד כשר שידע צמצרו שהוא רשע ואין הרמז"ם יכירין רשעו אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת מפני שמנטרף עמו ומנולא זה הכשר הסיית ידיו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו. וה"ל עד כשר שהוא יודע צדקות למצרו וידע שהעד השני עמו עד שקר שאסור לו להעיד שח' אל תשח וגו', ומקור דבריו מנכילתא. וראיתי צ"ס רביד הזהב ללשון אל תשח יד הוא צאונר אני ופלוני ראינו, דאי לאו הכי, הכי יכבדו עדותו, וכנון הוא. והנה בהמשך לשון המקרא לפירוש הרמז"ם ג"ל למאי דמסקין ללא צע"י רשע דחמס, דרע לשמיים הוא רע לצריות ג"כ, והרע לשמיים הוא נקרא רשע, כי הרע לצריות נקרא רע, כצקדושין ד"מ. וע"ז אמר (משלי י"ז) מוד רשע מלוד רעים כלומר הרשע (הרע לשמיים) אף שלפי הנראה הוא עוז צבצבו, מי"מ מומד הוא למלוד הרעים (הרע לצריות) ומפך נפשו אל הגזל והחמס. ואמר (ס"ח כ"א) נפש רשע אוחה רע, הרשע (הרע לשמיים) יתאוס להיות רע (לצריות) ומפך לראות צרעת זולתו (ע"י הגר"ח). ולזה הרשע (לשמיים) פסול לעדות, כי ירדה מורה לסוף דעתו, אף שאינו נודע כ"א לרשע (לשמיים) קבל לו לעזור גם צמה שנינו למצרו ולהיות רע גם לצריות, ולהפסיד ממוון מצרו צדקותו, זה שא"כ אל תשח ירך עם רשע להיות עד חמס, כי הרשע (לשמיים) הוא ג"כ עד חמס (למצרו), ואם המפורסם לרשע (לשמיים לצד) פסול להיותו משוד להיותו גם עד חמס, וכש"כ המפורסם לאיש חמס וגולן, וימכן עוד כי להיות עד חמס מוכב על העד הכשר, כי אם הוא משיית ידו להטערף עם עד הרשע, הוא בעלמו נקרא עד חמס, כי חמס הוא עושה להוליא ממוון שלא כדין, כי אם לא הטערף עם האחר, לא היה הוא רק עד אחד, והמורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר, וע"י הטערפותו הוא עוליא ממוון, והוא חמס, ועליו אמר קרא בהתמצרך לעדות עם הרשע, אחה גורם צעלמך להיות עד חמס, להוליא ממוון שלא כדין. עכ"פ תרתי שמע"י מקרא לרשע פסול, וחמס פסול, ובזה אין טורח לדברי המומז שחזר להרמז"ם לרין להיות צקרא, חמס עד. והרמז"ג כ' להרמז"ם מלות עם רשע מיותר, כי אף על פי שאינו רשע אין לו להשית ידו להיות חמס, ע"י צדצריהם, ולדברינו לשון המקרא מיושב על כנון לפי הרמז"ם אין צו לא כירום ולא יתור לשון: (ב) ולא תענה על רב לנשח. פירוש המקרא פתום, וכי רנ"ו נראה שכן פי', מלת נע"י טופל על הממסים לדבר שלא ממשקול דעתו אלא מנטיית לב, עד"מ שאוהב דבר זה אע"פ שכפי דרך שכלו לו נכון לעשותו או שאין לו טעם צדעתו, כדרך נטיית לבי לעשות מקיך, כלומר אע"פ שאינו מנין סודם, וכן לכל אשר יתפוך יטנו ורבים כאלה, והנה מוטב לב האדם שימרוך על הדעת הגדול ממנו צמחמה, וכשישענה להיכן דעתו נוטה יסכים עמו, ומצלי שים לצדו לחקור צאותו דבר, והנטיית הזאת אסרה הכתוב; ויש נע"י אחרת הפוכה מן הראשונה והיא, שאם כפי שכלו ומקירת לבו ידון קך, ותצרו חולקים עליו, אע"פ שאין צדצריהם נראים צעינו מי"צ לשמוע להם, ולנטל דעתו ולעשות כאשר יורו הרבים. ועל שמי הנטיית הללו דבר הכתוב, לא תענה על רב לנשות, היא הנטייה הראשונה, כלומר כשתענה צדצר הריב לא תענה מי"צ ופטור מנטיית לב אחרי דעת הגדול מומך, אלא חקור ואנור ונה שלפניך, והפך מזה אחרי רבים להטות, כשנגמור הדין עפ"י דעת רבים המולקים עליך לא תעמוד על דעתך, אלא הטו לצדך לעשות כאשר יורו הרבים, ולפי שהנטיית האסורה כפי טבע הלבו, וההפוכה לה נגד הטבע, ולא תהיה כ"א ציראת ה' שניה כן, לכן הראשונה נקל, והשנייה צנניין כצד הנוסף. זה הפירוש מוסכים עם הקבלה האמתית, עכ"ד. אמנם התציר שצמלת לנעת והרציעי על מלת רב, נראה שאינם מוסכמים לפירוש זה; דע ששם ריב להוראת המריצה נגזר לרש"י מן רב, ומלשון רצנות והתצדצות (מייסטערשאפט), שכל אחד מן המריצים רולה לנלח את מצרו ולהיות רב וטליט עליו, או אל הנושא הוא שהם מריצים עליו (מייסטער שפילען), הן שיהיה הנושא הוא דבר מסך כמו וירצו רעי גרר עם רעי יתקן, שהיו מריצים על עסקי הבשר, כל אחד היה רולה להיות צעליו של הצאר, והן שיהיה הנושא דבר עיוני ומחשבי, שכל אחד רולה למזק דעתו ולנלח דעת מצרו ותהיה דעתו מושלת ע"ד מצרו, כמו דברי ריבות צשעריך, שיהיה זה חוקר זה מתייר, זה מתייר זה פוער, ואין א"כ דבר זר ונה שדקשו רז"ל (סנהדרין י"ח) לא תענה על רב צפתח (ערש"י כאן), אשר ששם ריב עלמו מנגזרת רב ורצנות, וביותר כשנכתב שם ריב מסר י', ומרנו צהכרם על דבר, והיינו שלא יענה על הרב והמופלא: (ד) שור איבך וגו' חמור שנאך. השנאה היא החמקה והתנגדות צלב צלצד ולא תלא חוץ לנפש

לעשות רחום כדו, כמו כי שפוח ללוא, לא פגעה את חסיד בלצנך, אבל האי צה זמקת זבל
 יכלתו, ע"כ יסור לשון שפוח גם ע"ד שאין זו רוח פייס, ואתה שגאת ומוקד, שגלי זבל, שוכה
 גול, ולא ימנעו כן צטרם אריז, לווד אריז זבל, אריז גול, אריז ממנת, ללות כי האריז זמק, וסגולה
 מוחם סדכר המהנד לו ומתחזק מונו, לכן אמר כאן בהשגת ארזת אינך, ובמריקת המל
 אמר שנתך, וני סתו אינך ומצקם רעתך אין אתה סייב להתקרב אליו לפדוק מעלי סמווד, וסגולה
 מן צהתקרבך אליו יסגך, אבל אתה סייב לאסוף חליך סמוודו הכוונה, ולמלוו אליו חסר כך זלי
 צהתקרבך אליו (כדל"ל). וסוגל סמווד כאן הוא צמוט ישראלי; כגון צמראו לכדו עובר עברה
 וסמרה זו ולא סזר, שאין מנעם זזה מלמנארו (מספיים קייג): (ז) סדכר שקד תרחק. מינה
 סמווד לווד סמרה זלסון זה ולא אמר לא מדכר שקד, לפי שאין עברה יסר מדירה ומזייה
 כמו דכר שקד, וכדליתא צמק מלק מריס הירא ליכא קיסטא צמלוא, ופירש"י אין חרם סידכר
 אמת סמווד, לכן זא סמווד זלסון זה כדי לעשות סמקס יסרה, ע"ד סמק מן סייסור ומן
 סדומס לו (כרס לרדך) ורזומיו (סצומות ליא) כללו זזה כל מיני שקד חף סיס לו סמווד זכור
 אלל סזכרו, כגון סיס טסס מנס ומעטו מלחיס לא יאמר סמפור סכל ז"ל וסורה לו זמנה זיני
 לזינו כדי זלל סחסייז לו סצומס. וכן זלסס ססיו טסין מנס לאסר וכסר זסן לא סיסה אסר
 מוצע וסריס מועידיס. וכן סקור לעמוד להרלות סהוא עד כדי סירלס סלוס ויסעד וידס מועטו:
 (א) לברשך לזיתך. ה"י סרוי לווד, את סארך, לכרעיס, לזיחיס, וסודר לשון כסס, וכן סצנת
 אמר סעסס מועידין סודך ומסודך, זן סמוודך, זלסון כסס, סמווד זיוכל לא אמר כ"ס זלסון כסס
 לא סקלרו את ספיי"י סיי"י, וסעס הדכר אמר סדכ"ס כי סצנת וסעסס אסר סמוודור סצנת סמווד
 לסודר ללמלכחו זמולאי סצנת, וכן אסר עכור סנת סמוודס עמיד לסודר לעזרה לכן אמר זסס
 לשון כסס ססיס שך, אבל זיוכל סמוודר סארך לאסר לו סמווד סארך וסין עזרה סקדקס סמרה
 אליו אמר זס לשון כססר: ונמשחור, סס נסיסס סוונס לרש"ע על זמול כל יסוד דנקות וסמקסרות
 עם דכר, ססינו מנצל סעסס עמו זלכד אבל מנצל כל ענין אסר על יד אסר ססי"י לו ער
 סיס יסוד וסמקסרות עם הדכר, וסוה ענין סיסס הדעת זמלסון מזיל. סמוודס דעמו מן סדכר
 לזלי ססכול זו ער כלל (אריסער ארט לאססען), וסוה לשון גרות יסר מלסון עזיסה, וסודר כאן
 ומססס סמוודל זלל ס"י לו עסק עם עזרה ארוסה, כ"ס גם סמקס דעתך מננס כל עיקר
 כלי"ו סיסס שך: (ב) למען ינח. אין כוונת סמווד סמוודס סנת סיס כדי סייס ססור וסמווד,
 אבל סעמו, למען זה יסוד סודך, וכסוור למען סזכור את יוס לסךך (דכריס ס"י), ר"ל למען זה
 סזכור (כ"ס), ויסל סצנת ספי"י מדכריס ססיס מללכס, כסמווד סכזיל וכזמלו מעשות דרכך
 ממוול ספליך ודכר דכר, ומסצות גם מכוון אליה, מזה ימווד סייסוט גם סודך גר, וכלל אליה
 ספי"י מועיד על מעסס זכרסית (ע"י רעיס ורעז"ך), ולא אמר כאן מעסס מללכס כ"ס מעסס
 מעסיך, להורות סמסות מכל מעסס אס קל וסס כדו, זלל כסווד עזרה קסס ססורה, אבל
 מוסר לסמסותם צעזד וזכרסס למעסיס קליס, לכן ליה יסוד עזך וסמוודך, מנוסס נסס ומכרע
 מכל מעסס (ל"יס). ודע כי מלל למען לסכס עם סמוודכ חף שאין סרסס גורס ליה מדעמו
 רק זא מעמו, כמו למען למוה לז, למען יסמוו, כססס וסכסס עשו עזכיס למען יכרת; ורזיס
 כאלה (ע"י רעז"ך זככיס ע"י למען ססות סרוה): וינשש, ע"י ענין סליסס סרוה זעמ סמוודס
 סריי סייסס (סססעס סלפסען, זיך ערהלען), וסוקלס ויזע"ס סכרסוויס ויסקוט, ועיקר סורלסו
 לא זיאלרו לנו סמוודריס, ונ"ל כי סס נסס ססונס על חלק סרוויס זכרלס (זעעלע, גייסס), עיקר
 סרשו ספי ארוחיס עס, ססונס ע"ד סמוודסו זעלמוו ומכרע זכמוו, כמו סרשו כעגלה דסל
 (יימי ס'), וסססס כעגלי מרזק (מללכי ג'), וסוה פרשיו (סדקוק ח'), ספי סרלזיע סספססות
 (זיך אריסכרייען, אריסדעסען), דומה לסרס עסס, לא עסס סנגע זכור, סין סמלית סוה לסין
 ימנית, וע"ס סספססות סיס זכורלס מלל זו סונס סס נסס על חלק סרוויס, כי מעסס ססס
 שאין גזול לכל סמות סרוויסית סמוודס זס, אבל יספספו סספססות מעססי וסכלי עד למלד,
 ולא יספיקו כל סענייס סרלזיס להזכיע ספך ספסס ספייני סמוודסו ללס, הן סססות סייסועסו
 למודס הן לספכו, עדי"ו זכס סרוויס סזככס סרלס, סרוזי להגות זכורה ומכמה יעמוד יוס
 ולילה להרזות ולסוקף סמווד יסר סממה ודעת, וכלל מה שאסך לא סמווד נססו הון ודי לי,
 אבל סמווד סמווד ללמוד ולדעת ער, וכסידע לו ממכמה ודעת סלזולמו כי רכס סיס סמווד
 ספסס לסמסות אליו וסמלרו לרדוק אסר מעלמו זלל וססייה, וסס ימוס זכס סרוויס לאסוף הון
 וכססס נססו לא סצנע לעולס מונה ססייה, כסמוודס אין חרם מל וסלי סמווד זידו, ולעולס
 לא יסוקט סספך ספייני מלסמוות ער יסר, וכן לענין סכזוד סמוודס, ססרויס סרוך אסר
 סכזוד יקסס להיות סר, נעסס סר מנכקס להיות מוטל, ססיג גם זה מנכקס להיות מלך, וכן סוה

שבע הגמט בכל כמות רחוקותי שיוכלו להתפטר עד מאלו זלי מעורר ונבול, וע"ם כח התפטרותה (אויסקדעהונובנקראטס) הונח עלי' שם נפט לטון התפטרות, ור"ל במכרזכ"י (ויקחל רמ"ז ב') הוא חילא לאשתחך גו דמח לאתקיימח גופא וכי חילא דמחא דלקרו נפט הויא לאתפטר דמחא חדי (ונראה לדעתם שנקרא בשם נפט ע"ם שמחה חתומה ותפטרותה הם להלך סבובי ממיד), וזה הונח על המנוחה והמנוחה לטון נפיתה, כי העצד זומן עצרתו כל כמות נפטו מנועמיהם בצבלי הסעבור, וכל רעיונותיו מוגבלים (צנעטראנקט), לא תוכלנה להסדר ולהסית דעמו לדבר אחר רק להשלמת עצרתו הסגומתו עכונת, והוא דבר המיגע את האדם ותקלר נפטו מאלו, אמנם צמק עול העצרה ועל שבעו וילא מרגוע ומנוחה, נפטו מחרת אל עבשה האשון להתפטר צמחתי ולהתפטר צרעיקים שונים זה וזה, חשו העורג ושעשועי הגפט, וע"ם המרצות והתפטרות המולא בנפט צנת המרגוע והמנוחה הונח שם נפיתה, דומה ממש למלה אשכנזית (מערשעריאונג), ולפי"ו ימרגס וינפט (עם לערשערייע זין), עמ"ם צמור בלנפט לא ימח: (יד) של"ש רגלים. אמרו לטון רגלים להוליח את צבלי קצין את המגר ואת הקומח, המולה והזקן והקקן, שאינם יכולים לעלות צרגליהם (רצ"ת), ואחר עוד שם בשם המדרש, שלש פעמים שלש רגלים ולהלך הוא חומר תרומתה רגל רגלי עני פעמי דלים אזכה לישראל שלא יעלו אלא צרגליהם, וכן הכתיב אמר מה יפו פעמיך צבליים זה נדיב. ע"כ. מלשון זה נראה שהיו עולים צרגליהם כל הדרך מציתה עד ירושלים, וכ"כ החוק' (מגינה ז' ד"ה ועי שאינו יכול) לעלות מעירו לירושלים. ע"ם. אמנם במדרש (הגלים מ"ג) איתא, כי אעבור צקר, כשהיינו עולים צרגלים לירחות פניו צקספסאות היינו צאים אנו ורגינו צמיל גדול. סקספסאות הוא צלשון יוני עגלה וזו ומנוחה להגן מרות נפש ופרז ערש"י שם ובערו. מוצר מה שלש עולים צרגליהם רק מירושלם למורה. ערש"י צמחתי ריש סגיגה מי שאינו יכול להלך צרגליו מירושלם למורה. ושם ל' ז' מפנקי שאינו הולך בלא בעל פסור שאין כנכסין להם הנית צמנעל. — והנה לטון רגלים דקרא פירש"י פעמים, כמו מרוע הכיחני זה שלש רגלים, ולשון המוצ"ם (צפירושו למשנה קמח דמגינה) ארש"י צמרגל הוא המועד. מ"ה לפי שאמר רגלים ולא אמר פעמים צאה הקבלה צרועה צו אינו מוצה על מי שאינו יכול ללכת צרגלי (עמ"ס מגינה ז' ד"ה מפעמים נפק) מוצר דעמו דעיקר לטון רגלים דקרא הוא המועד, וכמורגל צדרי רבותינו לקרוא את המועד בשם רגל, כאמנם חייב אדם לסייר עלמו צרגל, שמיני רגל צפ"ע, סוג והולך כל הרגל כלו. וכן מקדרי התפלות אמרו ותורישטו קדושת שנת וכבוד מועד ומגינת הרגל. ואין טעם לוור שנקרא היינו רגל ע"ם הליכתם צרגל מהר הנית למורה. ור"ל בזה, כי שם רגל שהונח על אצר ההליכה (פוט) ישמש גם על פעל ההליכה והגינה, כמו וכל העם אחר צרגליך (צא י"ח ט') שפירש"י ההולכים אחר עמך (דיינער ליימונג) וכן לרגל המלכה ולרגל הילדים (וישלת ל"ג) לרש"י לפי לורך וכן הליכתם וכן מרגלתי לאשרים (סופע י"ח) פי הולכתי אחם והרגלתיים צמח, ומורגל צדויותיו שחוק וק"ר מרגילין לערוה, כלומר מנהיגים ומוליכים, (צימות ט"ה) היא מרגילתו והוא מרגילה, היינו ההולכה וההנהגה ע"י הסתה ופתוי (פערלייטען) וזה הענין ר"ל שהונח שם רגלים על המגיס והמועדים, כי הם מוליכים ומרגילים ומנהלים את ישראל ללכת צדרכי הש"י ומלתו. כי היקוד אשר עליו נצנה כל הדת הישראלית הוא י"ח אחתו להיות לו לעצדים לשמור תקיו ומשפיעו, לכן כערך ההנהגה עמנו צנהגה הגפלה צעניים שהם למעלה מן הטבע ומשכל האנושי, ככה נחסייבנו אחרת וילאי מלרים לעצדו גם צקיס אף שאין מוצו לשכל אנושי להשיג תכלית מכוונת ואין טבע האנושי מסכמת לעשייתה. (עמ"ם ציתו צדור אכ"י ה"ח), ולפי שקיס המקיס האלה אינו מוטל רק על הישראלית לבדו, מן יאמרו הדורות הבאים, על מה משונים אחרת וכל גוי הארץ שאינם מוויידיים רק צמלות שכליות וצבועיות, ולמה כצבול אחרת לבד עול מלות השמעות, מקיס שאין שכל אנושי וצבוע מקיס לעשייתה, כמו שהילך והאמות משיצין עליהם, והנהגה הגפלה שהיתה צילחת מלרים תהי כמכחה מדורות הבאים, לכן הפליח הוא י"ח חסדו, להורות גם לעיני דורות הבאים שהנהגתו עמם צדך נפלא למעלה מן הטבע צלתי מושגות לשכל אנושי, והם הנקיס המופלאים שהיו מחמדיים צצית האקדס, כמו את שירדה מן השמים והיתה על המערכה רבולה כארי (ימח כ"ח) וכן הכרזים כאמנם (שם כ"ד) צעשה שהיו ישראל עולים לרגל היו מגלן להם את הפרכת ומלרים להם את הכרזים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להם ראו מצתכם לפני המקוס. וכן נר המערבי שזו פי מחמיל וכו' פי מקיים זה ערות שהשכינה צישראל (שנת כ"ב) וכן גדול שנעשה צלחם הפנים כסדורו כך סלוקו חס, ואמרו (סוף מגינה) שהיו מנציהין את השולחן ומרלין צו לעולי רגלים למש הפנים ואומרים להם ראו מצתכם לפני המקוס סלוקו כסדורו. והגם הגדול שלא כמו גשמיים

אש של עני המערכה (אבות פ"ה מ"ח) ואף ציוס סגריד שהגשמים מרודים לא היו מכזים את האש, וזוהי לא נחשבת העבודה בהקטרת אימורים. והנס הגדול שלא נמזה הרוח את עמוד העשן (שם באבות ובייחוד כ"ח) אף שהחזקתו באש העולה מן המזבח, כדרכן צען הדיוט, אבל ה"י מתמר ועולה בהשגחה מנמחות את עמוד העשן העולה מן המזבח, כדרכן צען הדיוט, אבל ה"י מתמר ועולה במישור, וכל הרוחות הנושבות לא היו מוזין אותו להסתפר וללכת ללדדן, לזר ממולאי י"ט אחרון ש"ס ה"י נוטה ללדדן להיות להם סימן אש הסכה גשומה ועלולה, ומי"ט לא ה"י מתפר ללדדן. והנס הנפלא שהיו עומדים לפתים ומשתחווים רוחים, כשהיו מוכנסים בעזרה בגלים היו דמקים צעמימחם, וכשהיו משתחווים למזבח המזבח בחזק העזרה ומשתחווים לפני ההיכל כמרווח להם המקום ע"י נס פד שה"י כל אחד מרוחק מתצרו ד' אמות, כדי שלא ישמע זה מפלת תצרו כשמוקדש לרצו לפני המקום נ"ה. הנה לראות כל אש ישראל בכל אחד מימים טובים, את כבוד מלך העליון ית' במקדשו, הלא חגע בלבו רוממות כבוד יולרו צמדה גדולה, וצין וטעו ומעדת ענין אלהי, יתכן את לבבו להשתט ה' ולדקק בו, ויתן הכבוד למלך הכבוד להכניע לפניו ועמדו כעבוד נאמן, ואף שלא ינלא טוב טעם ודעת צמיתיו השמעיית ישמור אותם בכל לב, כי כל עניי תשובות שוא לא יבנו את נגה האמת אשר זרם לעיניהם לראות את ההכנה הנכסית והנפלאה, חרופות התנגדות טבעו שהצרכה ולא ימנעוהו מלקיים חקי אלהים ומדותיו. הנה להשגת תכלית נפלא הלוה שהיו מביי ה' ומועדיו מוליקים כל אש ישראל, ע"י הנסים שראו צבית מוקדשו בהתאספס בו, היו מוהגים ומזוהים לקבל ולקיים חקי ה' לכן נקראו רגלים (לייטונגספעכטע). הנה השמות השונות הנמלאים בתורה לימים טובים של ישראל, מועדים, מוקדאי קדש, רגלים, ועלרת, כל אחד מהם יורה על ענין פרטי מביי ע"ש תנועה השמחה נכסיעתם למעון קדשו ית' (וואללפארטס: פעכט) כמ"ש בראה ט"ז ט"ו. מועד, ע"ד התאספס יחד כלם כליש אחד חברים (פערזאממלונגס: פעכט), מוקדאי קדש, ע"ש ההכנה והזמנה הנפשית על דרכי קדש (אויסרוך לור הייליגקייט) כמ"ש באמור כ"ג צ"י. רגל, אל המכוון ומכסיעה ואסיעה זו, והיא להוליקם אל אשר האמתי (לייטונגס: פעכט) ויום אחרון של כל יו"ט נקרא עלרת (אנהאלטפעכט) שגם אחר עצור המועד וטוב ציני חול ומעשה לא כרך מלהחזיק צידינו ומלעכב צנפשותינו. למוודים היקרים שהתחנלנו בהם ציני המועד, כמ"ש פינחס כ"ט ל"ה: החג ל"י שם חג הונח לרש"פ על הנקבים והחלולים שבסלעים (האילונגען, לוישענרוים), כמו מוגי הסלע, והנה ההספקים הסדוריים שצין הדברים שהיו יחד דבר אחד אש לא היה נעשה הספק ציניס, ויקרא מין כלי ההכנה ומחול (זירקעל), ע"ש ההספק שצין השמחים שהיו עושה ע"י ההספק שצין ירכותיו, ויקראו החלולים שסלע מוגי ע"ש ההספק שצין בליבות הסלע, ויקרא המועד חג, חג המולת, חג הסכות, ע"ש ששועה הספק ציני השמחה שלפניו ושל אחריו (פעריען, אינטערוואללע), אונס יום השגת אינו נערך כלל עם הימים של אחריו כ"ח עם מה שלפניו, שהוא סוף ושזימת ימי המעשה שלפניו, וימי המעשה של אחריו הם טיב התחלת זמן חדש: (שו) ריקס. כ"ל כמו שנאמר לשון מלא על השגת תכלית המעשה, כמו מלא אחרי ה', תמלאמו נפשי, ככה יורה לשון ריקס על הסוכה, והוא מניעת השגת תכלית המעשה, כמו יבשו הצבדים ריקס (תהלים כ"ה ע"ש רע"ם), והמכוון שלא יהיה תכלית עליית הרגל לריק ולזבלה, לאכול עם לשבעה לזר, אונס תהיה לשמוע עם מפי כהני ה' מה שיוור משפטי ה' ותורתו, להדק בו ית', בראותו עיניי בהמ"ק המראים לעין סודות הנמלאות, ולזאת הסבה בלו קדנות רח"י ומגיגה אשר יורו על השמחה, לזכותו לעבודת האל ית' ולהשיגו לפי כמו, אשר הוא תכלית שלמות האדם כפי המכוון מוננו ית' צינרתו, ואם אין עלייתו לתועליות כמו אלה מנעלות הנפשיות, הנה הוא לריק (ערלציג ומרי"ח), ע"י דאה (ט"ז י"ז) אש כמחנת יד: (שו) בכורי מעשיך, שהוא זמן הזאת צבורים, ששתי הלחם הזאים בעלרת מתירין הפרש לנמחות ולהציא צבורים לנתקש וכו' (לשון רע"י), וצמתיי אונס (צבורים פ"ח מ"ד, וחלה פ"ד מ"י), הציאו צבורים קדש עלרת לא יקבלו מהם ומשני צמורת ומג הקליר צבורי מעשיך וגו'; אל יעשו אותנו לטובות אלה לנמות טכוונתם לומר דקרא מדרג על ענין הצבורים שמוציא כ"ח מצינו ומתודה עליהם, כמזכר צפ' כי תצא, כי רוב המינים שמוציאים מהם צבורים לנתקש הם פרי עץ ענבים חמינים ומזונים זיתים ותמרים, אבל מפרי אדמה אין מוציאים רק צ' מינים החטים והשעורים, אי"כ מה הוא דמקיים קרא דילן אשר תורע צמדה, ללשון זה לא שייך רק על פרי אדמה, ועל פרי עץ שייך לשון נטיעה, כד"ל ונטעתם כל עץ ומכלל, אונס עיקר קרא משמעני ומשתי הלחם הזאים בעלרת, שקראם הכחוש צמקום אשר מנחה חדשה, לפי שהיא ראשונה לנמנת חמים הזא מן המדש, ולכן נקרא המג יום הצבורים; והנה שתי הלחם הזאים בעלרת מתירין את המדש לנתקש, אונס אינם מתירין רק המדש שכבר הותר עכ"פ להדיוט ע"י העומר, והוא

והוא הנשרש כבר קודם לעומר, ויש ללבוש ענין זה בלשון אשר תזרע צדקה, כי לשון זריעה חינו
 נופל דוקא על פזור הגרגרים צהרץ (זאפן), אבל יורה גם על קבלת הזרע לנמוח והיא ההשפעה,
 כי מלאנו לשון זריעה על הריון ועבור האשה, כמו אשה כי תזרע ותרגומו תערי, ומרעה זרע
 (במדבר ה') תערי עריו, ובענין זה האדמה דומה לאשה, כי שניהם צדק תולדות יזרעו הזרע
 צד וילגימו ויזיחוהו לדי הפרי והולד, וכבר מלאנו לשון עשי' על הגדול והאמימה, כמו ותעש
 הארץ לקנאים, ועשת את התצווה לשלש השנים, ומזה זכורי מעשיך כלומר זכורי פירות הגדלים
 והאמימים לך (רייפֿע דעם דיר הערפֿאָר וואַכסענדען), ועי' מסיים אשר תזרע צדקה כלומר אשר
 תזרע צדקה (וועלכעם וואַרולעל געפֿאָסען), והעי' לכסתר ומוסר על הנלמח הנכלל צמלת מעשיך,
 והיה המכוון צמקא לפי", מה אשר הוקצע להיות זו זמן הנכור והצבול גם למה שכשרש מן
 הזרעים צהרץ כי אף העינונים ולא ילאו עדיין ע"פ האדמה יחשבו מן החג הזה ולהלך כאלו כבר
 גדלו ולמנו ותכזרו, וראויים להביא עוננו ונמחות צבלות גמר צשולם צזון הצה, כניל צשיעור
 המוקרא לרעה התלמוד (פנחות ע"א); והטיב לראות צזה יידי הרצני מוהר"ר משה צעברלינער נ"י
 שאמר אם נמח תזרע יפדעם לשון פזור הגרגרים (זאפן), לא היה מחובר אות צי"ת צמלת צדקה
 רק מלת את, כמו וזרעתם את האדמה (צראשית י"ז), תזרע את ארץ (פנחות כ"ג), אשר תזרע את
 האדמה (ישעיה ל"ד); אבל על השרש הזרע הנעשה בפנימיות ותוכית האדמה, שייך שפיר את
 הצי"ת (אינערהאלב), ו"ש שם צמלמוד צדקה כתיב: **בצאת השנה**, אין לפרשו צבלות השנה
 (אויבאנג דעם יאהרעם), כי כבר עברו י"ד יום ומחלת השנה, אבל פי' צמחלת השנה (אנצענין
 דעם יאהרעם), כי ילא ישמש גם על ההחלה, השמש ילא על הארץ והוא החמלת זכיתו,
 חשך השמש צלאתו, ועל הלכ שהא החמלת המיים ומקורו נאמר (משלי ד') עוננו תולדות חיים.
 חונס חונקלם וי"ע חרגו צניסקא דעתא, אף לכבר חלף ועבר לו השנה צעברה ט"ו יום.
 דוגמא לזה, דצשומט א"כ ומקץ שצע שנים תעשה שומט, וצאה הקבלה שאין שזיעית משמטת
 כספים אלא צפוסה וצשקיעת החמה צליל ר"ה של מולאי שזיעית אצד החור, ומי"א חמר הגר"א
 (צפירושו למשנה סוף שזיעית) מדכתיב ומקץ שצע שנים צמועד שנת השומטת צחג הסכות, שומע'
 דעיקר שומטת נקרא עד חג הסכות של שנה שומינית, הכא נמי חג הסכות נקרא סוף לשנה
 שצברה, ורצונו ישמשו לשון ילאה על השלמה, צאמס צצרה ומקוונות ילא יי חזבתו, ר"ל
 השלים, וצסוף כלים ח"ר יוכי אשריך כלים שילמח צצרה, כלומר גמר והשלמה, וכן הכוונה
 צמלת ילא למחניחין פ"ד דר"ה, דחנן הסם, ומחיל צתורה ומשלים צצניא ר' יוכי חמר אס השלים
 צתורה ילא, וחמרי צגמי דהכי קאמר ר' יוכי משלים צתורה ואס השלים צצניא ילא. ע"ס. ולהך
 חוקימתא לריכיס לקרות מלת ילא צנירי, ויש ח"כ צצרי ר' יוכי שני מואמים, ה"א על הדיעצד
 והצ' על הלכתלה, שתי תצות "אס השלים" הוא על הדיעצד, ונגד מה שאמר הח"ק משלים
 צצניא (לכתלה), חמר הוא "אס השלים" (דוקא דיעצד לא לכתלה) ושתי תצות "צתורה ילא"
 הוא על הלכתלה, כלומר לכתלה לרין להשלים צתורה, ואחר ר' יוכי לשון ילאה על השלמה
 כמאמרו סוף כלים. והצ' רנ"ע מפלחו עשרה מואמות (מאמר אס כל מי ח"כ פ"ג)
 השתל הרה צייט צלשון משנה זס עס האוקימתא דגמי ועלתה צחוק. ע"ס: (ז') בל זכורך.
 פרש"י הזכרים שך, כי כנוי זכורך הוא צנוקם צך ולא צנוקם לך, כי אין הזכרים קרויים לו עד
 שיאמר עליהם זכרים שך, אבל פירושו זכרים שך כלומר הנמלאים צך וצנוק (רא"ס) ולרצותו
 שאמרו (תגיגה ד') זכורך להליא טומטום ואנדווינוס, יורה הכנוי על הנודעים לך היותם זכר לא
 אלה שאינם קדעים צצירוך מה הם. ואמר עוד הרא"ס זכורך כמו זכר אלא שזה ע"ע פעול חס
 ע"ע פעל ומתקלי השמות משמטים. ע"כ. ואין לומר שאמר זכורך ולא זכך לצלי יתדמה לפעל
 עבר כלומר זכר אותך, דהא שם זכר צלל כנוי יתדמה ג"כ לפעל עבר, כמו (תהלים ע') דורם
 דמים אותם זכר, ומי"ו לא נשתנה צצציל זס. חונס הרו"ה הצדיל צין זכר לזכור, זכר הוא שם
 תאר לאיס ע"ש הזכור, וחוכך הוא שם עלס לאותו אצד והושאל על האדם כלו, וכן המנהג
 צצרה מקוונות לקרוא הטעם כלו צסם חלק עוננו להיותו ההצל צגדר שלו. חס שפישי"ט (סנהדרין
 ג"ד צ') לא נקרא זכור כ"א נקצ המטכב, ולכן גרם הצח על הזכור והציא זכר עליו. וכן צדק
 נ"ח א' ודבן ולא צזכר גרם ולא צזכור דליכא דצוק, וסם צצורה אחרונה פירש"י היינו ודבן ולא
 צזכור, ולכן צכל מקום שאזכירו מענין זה כוונה צסם משכב זכור ולא זכר, וגם חונקלם חרגו
 צכ"ע זכור, ושאר זכר חרגס דכר, וי"ל עוד הצדל גדול צין זכר לזכור, זכר הוא
 להצדילו צמין לצד, שאינו מנין נקבות, ולכן גם תיעוק צן יומו נקרא זכר, חונס זכור הוא
 להצדיל צמין זכר עגמו, שאינו נקרא כן כ"א כשצבר הגיע לימי הגדלות וצא צחכותנה הסולדה,
 צצזוקקו לאשה יעמיד תולדות, ואז נקרא זכור, צחמות פעול להיותו אז מוכן מעצמו להשאיר
 חסרי

אחריו תולדה אשר זו יזכר שמו צעולם. וקמוכים לזה מנינים (שופטים כ' י"ג) והכית את כל זכורה לפי חרצ רק הנשים והטף וגו', דפי"כ טף היינו אף של זכרים (כמי"ט דפי"ט טס, והוא מקפרי) ונזכר וזה דבשם זכור שאמר תחלה להכות לא נכלל בו הטף בזכרים. ובמלשונות מדין (מסות ל"א י"ג) גזר על נשים שאינם ראוי להצטל להחיותם, ועל הזכרים להמית אף שאינם ראויים לצטל ואמר צום הכרו כל זכר בטף. ולכן אמר כאן יראה כל זכורך, ואין הקפן מייצ צראי, והרמזים שכתב (פ"ג ומגיגה ה"ג) קפן שיכול לאסח צידו של אציו ולעלות מירושלם לכה הכית אציו מייצ להעלותו ולהיראות בו כדי למנוע צמנות שאמר יראה כל זכורך. כנר כתב הלח"מ שם דללו ונקרא ילפי" לה דסיטוך אינו אלא מדרבנן וכדלמריי (מגיגה ד') דקרא אסמכתא בעלמא הוא, ובמדרש"ז (שלח לך קס"ה ז') זכורך ולא זכר, אלא כל אינון דנערין קיימא קדישא ולא סגולן צ"י, אינון דדכיר להון מלכא בכל יומא. פירשו ג"כ זכורך צמנות טעול: (י"ח) חלב חגי. להרמזים והסמו"ג הוא אזהרה שלא להניח אימורין של סתם עד הבוקר שלא יקריבו אותם וכן נמשקין צה"ה זו, וכ"ה צמילתא, וצ"ח דילן איכא מיד דקרא דילן צמגיגת י"ד חיידי, ואיכא מיד דצמגיגת חנשה עשר קרא קמיידי (ע"י רמז"ט פ"א ומק"פ ה"ז ובמ"ל טס); ודע דלבעלי לשון סג עיקר יסודו הוא ענין קדישה של שומה (היפוטען, טאלטען), כמו אורלים ופוחים וסוגים, וימנו וינעו כשכור, ומזה הוכח על ימים טובים שהם יוני שומה, והקרבן הצא צייים האלה נקרא על שום. ודעתי אינה מתיישבת צזה, להרקודים אינם מותרין ציר"ט, וראינו אהבן קרא צמנשה העבל מג לה' מחר, ולא היה יום שומה אבל יום לרה ומצובה, גם מה הבל יש צין שני מייני הקרבנות הצאים ציר"ט, זה נקרא שלמי שומה, זה שלמי מגיגה, לכן נ"ל בעיקר יסוד שם סג, שענינו האסיפה והקצוץ, כי כ"ה צלשון ערבי, ונקראו שלשת הרגלים סג הספס, סג הסעודות סג הסכות, ע"ש הקצוץ והאסיפה שהיו צמנים אלו לכל ישראל צעיר הנצטרות, ככתוב שלם פעמים צה"ה וגו', (ולזה נקראו ג"כ מועדי ה', משרש ועד שהוראתו קצוץ ואסיפה, קראו מועד), ולפי שמוזכר הישראלי לצלי אכול וקצוץ המגיגה הוא וימנו לצד, אבל מייצ לזמן על שולחן הלויים הפנימי היתומים והאלמנות וכדומה עד שיאכל צמשים ובצורת אדם נקרא צום חגיגה (טראומענקופט, געזעלליגער פֿעראיין), ואהבן קרא את יום המחרת למנשה העבל צום סג, ע"ש הקצוץ והאסיפה שהגביל להם צו, וכן הספס לפי שהוא נאכל למנויים בצמרת צני אדם כמ"ט ולקח הוא ושכנו וגו', לכן נקרא כאן סתם צום סג, ונכלל בו כל האמור למעלה הספס והמגיגה: (י"ט) לא תבישל. לרבותינו צמד לאו דלא תבשל נכלל לאו דאיכילה (ערמ"י), ואל עלינו סודת ההסתדרות להצין צלשון עלמו ענין האיכילה. כי דוחק גדול לומר אם ההכנה אסורה כמ"כ תכלית, וי"ל כי צטרש צטל נכללו ג' הוראות, א' צכור הפרי והתצוה (רי"ף), כמו הצטילו אשכולות, צטל קציר, ה"ז צטול המאכל צמים צקדרה אלא האם (קאָכען), כמו וצטל מוצטל צמים, ה"ז הל"י אלא האם (צראטען), כמו ויצטלו את הספס כמשפט (ד"ה צ"ל"ה), ושלם הוראות הסעודות האלה נראה שהוראה אחת כוללת את כלם, והוא ענין ההכשר לאיכילה (גענייטצאר), הפרי והתצוה ערם צוא פעולת חום השומם עליהם הם צוסך ואינם ראויים לאיכילה, וכצוא השומם עליהם פועלת צזה להכשירם לאיכילה (רי"ף), והוא צשולם (גענייטצאר), הצטטיל הפי אינו ראוי לאיכילה וע"י חום האש הטועל צזה, אם צהספס קדרת מים או צצתי חמצי והוא הל"י אלא האם נעשה מוכשר לאיכילה (גענייטצאר, געקאָכט, געצראטען); ועמ"י הנחה זו אינו אומר שטרם צטל דומה לפעלים המשתמשים על הפועל, ופעמים על הנפעל, כמו צערה צם אש ה' (צהעלותך י"א) על האש הדולק, כפסחים אשר צערו צאש (שופטים ט"ו), על החומר הנשקף, וכשרש עמד שי"מטע על העוצד כמו אותו העצדו (דברים י'), ואת אחיך מעבד (דעינען), וישומע ג"כ על הנעבד (דעינעןצאר מאכען, ווערדען), כמו לעולם צום מעבדו (ויקרא כ"ה), לא מעבד צו (טס ל"ט), ובספס צו מלת את או אות צ' אשר יורה על הצד הוראתו זאת, כולל צמנות הוראות שתייהן העוצד והנעבד, כמו ואת הבוי אשר יעבדו (ראשית ט"ו) שיש לפרש מלת יעבדו שיהיו להם עצדים וכדחברם טס יצ"ע דיפלטון להון, שחזר על העוצד, ויש לפרשו ג"כ על הנעבד וכדחברנו אותקלם דיפלטון צהון, וכן שרש צטל לפי הוראתו הכוללת יורה על המאכל לא תבשל (ניכט גענייטצאר מאכען, קאָכען, צראטען), ויורה על האוכל (ניכט גענייטען, עקסען) וצלשון זה גם איסור הנאה צכלל. והא דהול"א הכתוב איסור איכילה צלשון צשול, להורות שהאיכילה אינה אסורה אלא צדך צשול מתי"ט. וכטודע מרבותי, ומפרשת ראה (י"ד כ"א) מנזאר דרך אסרת צזה: גדי"י אף עגל וכבש צכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד כך (רמ"י), והדברים מנזארים מני"ט הרש"ט, כי הנסח גד על האגדי, שהוא מליאות דברים הרצה צכוג אחד (צוכד), כשם גיד (גיד הנשה, עלמות גדיים), ע"ש שמואל את חלקי הגוף ומעמידם (איין צאנד), כי כל איברי הגוף נקשרות ע"י הגדיים, ומזה

שם מנד להוראות האופן הטוב והמשובח בצעמו, ומנד שמים מעל, ומנד ארץ ועלואה, פרי
עגדים, ונקראו מנד ע"ם האגודה, שהוא נאגד עם האדם ומתקשר עמו ומחמת שצב טעמו, היסך
המרידות שהוא מנד לחוס ובלתי נאגד עמו, כי עיקר מה שיקרא חזב הוא להיותו מורכב על
אופן המסכים עם הטבע שהוטבעו עליו שע"כ יתחברו שני הכוחים זה עם זה, ומה הפסין
כאז גל לכן, והוא מין ארע לכן ועגול כעין גרעיני שפורים הכתובים והוא מניי צאצאי הרוח, ומה
זו טעם המצוה והזנה יתרה (זאגף), ומלשון זה נגזר שם גדי ע"מ כלי מן כל, להוראת הולד
הכך כאשר ערבו בצבו ולחלחלו מן הנקב ומן האף ומכל הבהמה, ונקראו גדי ע"ם מנד וטוב
טעם, כי כל וולד רך יש לו טעם לשצת, וטוב א"ן הפרט זו יהיה מלחה מין שיהיה, כי כל מין
ומין מהבהמה נשדו מתוק וטוב ביותר כשהוא רך מהוא זקן, ורציו נכונים בטעם, אונם מלשון
התלמוד (פולין ק"ג) כל מקום שנאמר גדי פתם אפי' פרה ורחל צוטמע, יראה שאין שם גדי על
ולד הכך דוקא כ"א גם על צהמה גסה כפרה ורחל, ובלחה גם זה יתכן לפי עיקר אורחה שם
גדי שהוא ע"ם האגודה שנאגד ומתקשר עם חוש הטעם, כי כל צמר צהמה להיותו צע"ם יותר
קרוב אל טבע האדם להתקשר עמו להיותו מזון אליו ולהשלים כמות החיניות שבו. צמר הבהמה
משיב צמר האדם לחזקו ולהנריחו, ומתחבר עמו להיותו כצמר אחד להשלים תמורת היתך והכלה
ממנו כל עת ורגע, כמאמרם כמה דלא חכיננא צמרא דתורא לא לילתא דעתאי, ויהיה לפי"ז שם
גדי כשאר הטמות הרבות שהונמו על הפרמי ועל הכללי, יורה על הפרט הדקה מן הדקה כגדי
העצם, ויורה גם על כלל מן צע"ם מן הבהמות הספורות צין דקה צין גסה; ויותר יתכן שהונם
שם גדי ע"ם לידתו, כמו שהונם שם משבר על פתיחת הרחם, ע"ם שצית מנעולי הרחם צהולדה,
והונם שם שגר (שגר אלפיך) על וולד הבהמה ע"ם שהולח ומושלך מן הרחם, ונעמם נפל,
לנפילתו מן הרחם, ותליל ותל"י (צמליתה היולחה מנין רגלי) מלשון השלה ופריקה מן הרחם,
וכן טלה, להחטולתו והסתלקו מן הרחם. ככה הונם שם גדי על כל וולד צהמה, ע"ם שישבר
רמזי האם צהולדה, והמתקף מלשון גרו חילנא צארמי שעיניו מתוך וצציה, וכן צעזרי נקראו
הצצרים הנעשים צפת הים ומחוק חילת המים גדות, (על כל גדותי), וכן חלמי הסדה שם
מתורים וצצרים הנעשים צלמה מן החיפה נקראו גדודים (נחת גדודי), ונל"א נקרא כל לית
צע"ם (חיסווערפען), ותרגום גדי (דיא חויסנעשטאקענע, חויסנעווארפענע, שהירישע לייצעםפֿרוכט).
ותפיר חמרו רבותיו גדי אפי' פרה ורחל צוטמע: בחלב אמו. דע כמו שזורה שם אם צפרטיה
על המולדת התולדות (מוטעער), ככה ישמע בכלל על כל קצור הפרטים המתאחדים יחד ומשתים זה
על זה דת אחד (כניחזקאל י"ט), מה אורך לניא, אורך בפן (רושע ד'), דווימי אורך, דתרגומם
כנישחא, על כלל כנסת ישראל (שעלמונגענאקסען), (ובירמיה ס"ו) אם צבור דתרגומו סיעת
עולמיהו, וכפי הרדיק קהלת צמורים; וכן שם אב שזורה צפרטיה על המוליד התולדות (פֿאטעער), ישמע
צדך כלל על המשפחה (פֿאמיליע) צית אב, לצית אבותיו; וכן שם אב שזורה צפרטיה על הולד
מאב ואב אחד (צרווער), וישמע צדך כלל על כלל הנקצנים המתאחדים יחד ומשתוים דת
אחד (רעליגיֿאקספֿערווארדטעער), כי יתבר לך אחיך, אחי צבנות אחיך (שופטים י"ג) ככה שם אם כאן
ישמע על כלל מין הבהמות הספורות, המתאחדים יחד בצמינת טבע צריחותם ומניינים מכל"ל שאב
מין צע"ם להיותם מערכת פרסה ומעלה גרה, וצבנתיים האלה הם משתפים ומתאחדים להיותם
כסוג אחד. כי עיקר מלה אם לדעת צעלי הלשון הוא התחברות והתאחדות (פֿעראייניגונג, פֿערינדונג),
ודומה זזה לשרש טעם שעיקר הולדתו התחברות והתקצרות, אשר מה שם שפחה להמשחת
המתחברת עם גזירתה לשרת צלרכי הצית, וממנו שם המשפחה על קצנת בני אדם שם משרש
וישם אחד (פֿאמיליע), וישמע המשפחה תואר לכל האומה (פֿאלקשראפט) (כצעמום ג'), המשפחה
אשר הפלתי (צרכיה י"ד) ומשפחת מלכ, ומה ישמעו שם המשפחה על כל קצור אחי השיל
הנקצלים, ועל כל עין ומין מנבטים (צרכיה ס"ו) ארבע משפחות מחרב הכלבים עוף השמים
צהמת הארץ ולפי"ז טעם צמלצ אמו. צמלצ מינו: (זיינער גאסעוונג, פֿיה געשלעכט), צמלצ של
כל צהמה שהיא מניין הגדי, והם הבהמות הספורות ולאחוקי חלב מניין צהמות הסעואות. ואם
יקשה צעינך למה לא חסדה התורה לשון היתר צבור "לא תצול צמר צמלצ" דע כי מתנאי איסור
צצעים מן החורס, שהיה הבשר מניין הבהמה הספורת, להוליא צמר מן צהמות הסעואות, הם
המלצ שנאמר צבולל הבשר יש לה תנאי זה, שאינו אסור אלא המלצ מן הבהמה, להוליא חלב
סיה, הם לא ומכל מין אלא דוקא המלצ מניין צהמה הספורת, והנה לכלול כל המצאים האלה
צלשון כמעט לא חשבר, כי גם אם אומד קרא לשון לא תצול צמר צהמה ספורת צמלצ צהמה
ספורת, עדין לא היה ידעינך אי להוליא מיני החיות מכלל איסור צבול, דכ"מ סיה צבולל צהמה, לזה
צפרה הסורה לשון קלסה, לכלול זו כל פרטים הצורכים, כי צמה שאמרה גדי ידענו שהוא מין
צהמה

זבחה סהורה ואין היה ועוף ככלל האיסור, כי ולד כך מן המיה נקרא עופר (ס"ט ז'), גור (א"ה ד'), וזבחה כחלב אמו ידענו ג"כ שהחלב דוקא מומין זבחה טהורה לא חלב מיה ולא חלב זבחה טמאה, והוא פשוט (ע' צבוגיא דמולין ק"ג), הנה התבאר לשון הכתוב מוסכם עם המקובל לנו ע"פ מכל לך. ודע שיש מקום פקוק במלת חלב צמקרא זה, כמ"ש רח"ה, כי מלת חלב, הוא ע"מ צמר צקר דבר חכם דומיני, ובמייכותם נאמר צקר זמם השלמים, צמר ערלתו, על דבר אסתי, וככה היה ראוי לומר מן חלב חלב הלמ"ד צמ"ח והוא כאן צמ"י, וכן כל חזיריו הגרויים כולם לרזיים שלא על המנהג, ולכן הקשו רז"ל למ"ד יש אם למקורת צמר חלב מנלן דאסור, ולמא חלב אמו פירושו שומן של אמו ולשון חלב הוא, ואעפ"י שומלת חלב בלתי משתנה צמייכותו בכל המקרא, אפשר לומר שנתחמך על דרך הכל הנלים שלא על המנהג, ולזאת כחצה התורה חלב ח"י כדי להכריע שחרונו אל המקורה חלב, ושקלו וטרו צ"י רבותיו, וחזרו על כל הדדים והעלו שמשמעות לא חצבל בלתי כובל פירושו זה, לפי שדרך צבול אסרה תורה, אכן למ"ד יש אם למקרא אין אמו זקוקים לכל זה כי חלב לשון שומן הוא שיה צמקרא וצמוכרת בכל המקרא, ואשר הוא ענין משקה לעולם חלב צמייכותו כמו חמאת צקר וחלב לאן עם חלב כליות (דברים ל"ג): (לב) להם ולא לאלהיהם. לא יכרות להם זרית ועם אלהיהם חלל ירכסם וישצרו מנזותיהם, והכונה לומר כי צעודם עוזדים את אלהיהם לא יכרות להם זרית, אבל אם קצלו עליהם שלא לעבוד ע"מ רשאי לקיימם (רמב"ן): (לג) כי תעבוד, הרי אלו כי משמשין בלשון אשר (רש"י), ואינו נכון אבל שיעור הכתוב לא ישצו צמ"ך כי יהיה לך למוקש פן ימטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם, והטעם כי ישצמם צמ"ך יהיה לך למוקש ולמכשול פן ימטיאו אותך לי בדרכיהם הרעים ובעלילותם הנשחתות, כי תעבד את אלהיהם כי יפתח וישיאוך בך (רמב"ן); חמס אין קדר הנחת הטעמים ומלכים עם הפרוס הזה, שלפי פירושו ששעור הכתוב כך הוא, לא ישצו צמ"ך כי יהיה לך למוקש, פן ימטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם, היה ראוי האתנת במלת אלהיהם, לא במלת לי; ויתכן שצא לתת טעם שלא יכרות זרית לא להם ולא לאלהיהם, שהיא האזהרה הנזכרת בפקוק הקודם, ואמר לא ישצו צמ"ך (שלא יכרות להם זרית להמיותם צמ"ך) פן ימטיאו אותך לי (דרכיהם הנשחתות. וגם לאלהיהם לא תכרות זרית להניחם) כי תעבוד את אלהיהם, והסוף לתת טעם לרצו מדוע המששח הריא יתח ראוי אם יקיימו את העגלים המתים, אף אם יאצרו את עובדיהם, ואפשר שיחשבו בלצמם שאין רע בקיום הסבילים והמנזות אם לגוי או לזכר לצד, ואמר כי יהיה לך למוקש, כלומר כמו המוקש הנחון על דרך בני אדם שקשה להשגור מומן, כן תועבת הע"מ המנ"י תמיד לנגד עינינו חדיח נפש יקרה להטותה אחרי, ורגלי יורדת אל חדרי מות, וכל הרגיל עניהם לא יקרה רע וצא ח"כ האתנת צמקומו הראוי (רמ"ד). ולדעתו מאמר כי יהיה לך למוקש אינו מוסב על האלילים רק על שאר שם מלות צ"י, וזה, הלא תראה כי דכ"י התורה הם דכ"י נועם וכל נחיצותיה שלום, לא נחיצותיה על העב"ם צ"י שהיה נכנס בזה ישראל כולה, רק לקבל עליו שצב מלות צ"י, שכללם מלות שכליות כגון מניחת אלוהות וקיום המצוה הגודלית צירוק מן הגזל ותלות בהמיות, עשות משפט לך בן איש ואחיו, הנה בזה הוא כבר נבדק האדם השלם, ואנו חייבים אז לכבדו ולהחיותו ולגמול אתו כל טוב, לא ולמד מן האזהרות הרבות שהזהירנו התורה להיטיב לגר תושב, שאמרה ומי עומך, לגר אשר צעעריך תמנה להקדים נתינה לגר לנתיחה לנכרי, ועל המקבל עליו כל השבצ מלות צ"י אמרה תורה עומך ישצו צמ"ך (דהילכתא כרצון דלביגי חר"מ צע"י ס"ד, ובגטין מ"ח), חמסם כשלא קיבל כל השבצ מלות צ"י, או שלא קיבל רק הפנה הראשית שצדת ישראל והיא הכתקת ע"י, על אלה אמר כחן, לא ישצו צמ"ך פן ימטיאו אותך לי, כי אם לצדדים שיתמשך מהם היקו גופני ימייקונו הרופאים מהם, ק"ו לצדדים המתילד מהם הפסד נפשי, שמהראוי להתחמק בתכלית הריחוק, והתורה האלהית המשתדלת ברפואת הנפש ובשמירתה מן הזקין, הריחקה אותו מעע"י מלד החשש שלא יגיע לנו מחצתם שום הפסד נפשי, לא בלצד הפסד הראשי צעודת אלילים, אף גם הפסד שאר שם מלות צ"י, ואמר תחלה דרך כלל "פן ימטיאו אותך לי" וחס"כ יפרט אותם, ואמר "כי תעבד את אלהיהם" אם ישו היושבים מהם עתן שקועים בתכלית ערוון שכלם ללכת אחרי אלהים אחרים. והסוף "כי יהיה לך למוקש" גם אם נעברו היושבים משינת שכלותם ויודו במניחת ימיו של עולם ולעבוד אותו ולהתחמק מע"י, אף אם עדין הוכו בצמריי הסכלות לצדי שמור שאר שם מלות צ"י, גם באלה יוכלו להיות לך לפח ולמוקש ולהכשילך, וגם הם המה שאור אשר כ"ש מהם ימוך את העינים:

כד (א) ואל משה אמר, פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות (כ"ב רש"י) מנכילתא ביתרו פ' ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום, זה יום רביעי, ונאמר יום קמיטי וכי ומה עשה ומה צמייטי, הסכים צבוקר וצנה מוצח שנאמר וישכם צבוקר ויבן מוצח תסת

תחת הסר וגו' בנה מזבח והקריב עליו עולה ושלמים וגו' ויקח ספר הזכרית ויקרא בלחצי העם
 וגו' ומהיכן קרא בלחציים כינב"א מתחלת בראשית עד כאן, ר' אומר מלכות שנלמדו אלה"י ומנחת
 שנלמדו בני נח ומנחת שנלמדו במלכים ובמזבח ויבאר כל המצות כולן, ר"י אומר בתפלת הענין אשר
 אומר ותצתה הארץ שבת לה"א שש שנים תזרע שדך וגו' ושמימים ויוצלות וזכרות וקללות, וסוף
 הענין מהו אומר אלה המקוים והמשפטים והתורות, אמרו מקבלין לנו עלינו, כיון שאלה מקבלו
 עליהן נטל הדם חרק על העם, שנאמר ויקח משה את הדם ויזרוק על העם אמר להם הרי
 אתם קשורין עונדים ותפוסים ומחר צאו וקבלו עליכם מלכות כולן, ר' יוסי בר' יהודה אומר זו
 זיוס נעשו כל המעשים, עכ"ל המכילתא. מלת זו זיוס שאמר ר"י בר"י הוא זיוס מ"מ וקודם
 שנאמרו עשרת הדברות, ולא פליג ר"י אלא אידך תנאי גם בנין המזבח והקדשת עולות ושלמים וקריאת
 ספר הזכרית בלחצי העם היה הכל זיוס חמישי, ולר"י בר"י נעשה כל זה בשמי זיוס מתן תורה,
 ולעולם קודם עשרת הדברות, ויראה לר"י הך ויפסד צדוק, ויבן מזבח, היינו צדוק של יום
 מתן תורה אשר עליו נאמר ויהי זיוס השלישי זהו צדוק, ויראה עוד לר"י בר"י אשרי אשר
 קרא בלחציים את ספר הזכרית אשר עליו אמר קרא (פ' ז'), ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה
 ונשמע, מאמרים זה הסיב משה אל ה', ועליו אמר קרא (ביאתו י"ט טו) ויגד משה את דברי העם
 אל ה', כי מה שנאמר שם בתפלה, הנה אנכי צא אליך בעצב הענין, הוא בעלמנו מה שאמר כאן,
 ואל משה אמר עלה אל ה' וגו', והיא דעת ר"א בן פרכא שאמר צמילתא צפ' הנה אנכי צא
 אליך בעצב הענין וגו' ויגד משה, וכי מה אמר המקום לאמר לישראל צא מה אמרו ישראל לאמר
 למקום, אלא מתוך שאלה משה ויפסד לעם, אמר להם אם מקבלים אתם עליכם עונתין
 צממתי הרי אתם מקבלים שכל וחס לחו הרי אתם מקבלים עליכם פורענות, וקבלו עונתין צממתי,
 ע"כ, והדברים מתבארים מדבריו. עכ"ל ילא לנו שדעת כל רבותינו שכל עניני פ' זו קודם מ"מ
 נאמרה; וחס נשכיל על לשון המקרא יראה צמיל כי דעתם האמתית מיוסדת על לחצי חכמת
 הלשון, והוא ממה דלמר קרא ואל משה אמר, כי כבר ידענו משפט הלשון בכל המאמרים הנאים
 ע"ד ספור צממנו הקדור בקדימה ואחור כפי הזמנות הענינים, אז ישמחו הכתובים צפעל עמיד
 עם וי"ו בראשו וההסך עמיד לעצב, כמו ויאמר וידבר ויקח וילך ודוניהם, והוא נקרא עבר
 המוקדם (אימפערפסקטורס), אונס כאשר יראה לספר ענין אשר התחיל והזמין קודם ענין שסופר
 לפניו, אז ישמחו המקראות צפעל עבר-לצד, ולעולם בקדימת השם אל הפעל, והוא נקרא עבר
 המוקדם (פלוקוואונערפסקטורס), כמו, וה' פקד את שרה שהי' קודם שריפא את אבימלך (וכבר
 העיכותי ע"ז בבראשית והאדם ידע, ובחוללות ציעקב נתן לעשו), לפי הכלל הגדול הזה, אם הי'
 ענין הפרשה שלפנינו נאמרה אחר פ' שלפני' על הסדר, הי' ראוי לומר ויאמר ח"מ עלה, בעבר
 המוקדם, ואחרי שאמר, ואל משה אמר בעבר המוקדם, ידעינן שענינו הי' קודם הענין שסופר
 לפניו והוא קודם מ"מ וכדעת רז"ל. הארכתי בזה לפי שראיתי להראצ"ע שאמר שענין פ' זו נאמרה
 אחר סדר פרשיות שלפני', וכל זה הי' אחר מ"מ, והסכים לדבריו הרמב"ן. ואמר עליו שהסיב
 לראות, ובסוף דבריו כ' הרמב"ן וז"ל, וראיתי צמילתא שחלקן דבר י"ט שאמרו שהי' קודם מ"מ
 צממיטי ואמר להם הרי אתם קשורים תפוסים ועונדים ומחר צאו וקבלו עליכם כל המצות, ור"י
 בר"י אומר זו זיוס נעשו כל המעשים, כלומר זו זיוס לאמר מ"מ נעשו המעשים של ספור העם
 ובתיבת ספר הזכרית, ולזה שומעו שאמר כהלכה, עכ"ד. ולא ידעתי מי הכריחו לרמב"ן לפרש
 מלת זו זיוס על אחר מ"מ ולומר דפליג ר"י בר"י אלא אידך תנאי, ויותר מןסתבר לפרש זו זיוס
 זיוס מ"מ וקודם אמירת עשרת הדברות, וכלפי מ"ש אידך תנאי דזיוס חמישי נעשו כל המעשים
 ואמר להם ומחר צאו וקבלו עליכם את המצות, אמר הוא זו זיוס נעשו כל המעשים ועתה צאו
 וקבלו עליכם את המצות וכמו שפירשתי למעלה. והרמב"ן טען עוד על פירוש רש"י ואמר לדבריו
 מה דלומר קרא ויפסד לעם את כל דברי ה' וחס כל המעשים היינו מלכות שנלמדו בני נח ונאמרו
 להם צממה, ואין זה נכון כי כבר שומעו וידעו אותם, ולא יאמר ויפסד אלא צמי שגידי חסות,
 כבר הסיבו הראים ע"ז, והאמת אחר, כי כבר אמרו צעלי הלשון כי לשון ספור אינו נוטל רק
 על מעשה שעברה, שמונה המספר הסתכלות הדברים והמשכתם זמ"ז; וכן מה שטען הרמב"ן
 על פירוש רש"י לדבריו אין הפרשיות בלות כסדקן, אין זה טענה, כי כותן התורה ית' גלה בפירות
 שאין כאן מקומה של פ' זו צממיטי, ואל משה אמר, שהוא עבר המוקדם, ואם נתבונן בהתאחדות
 פ' זו עם פרשת הנה אנכי צא אליך בעצב הענין שזיתרו עם עשרת הדברות, יראה שצממה התורה
 לסדר צפ' יתרו הדברים שהי' קודם מ"מ זינו י"ט עם משה לצד, וכאן ראתה לסדר הדברים
 שעשה משה עם ישראל קודם מ"מ: (ה) את נערי ב"י. הם הצבורות כמו שח"א ויבטי, ובזמנים

(קצ"ד) פלגי זהו אם עבודה זו צבורות היתה או צבאיים. והא למכנה אחת צבא נערי. בעבור שהיו הזקנים ששם אלילי בני קרא את אלו נערים כי הם נערים כגדל, וירמח כי לא בעבור מעלתם צבאית שלום כי לא היו זקנים, רק מפני הצבא כ הם המוקדשים לקדושתו; או נערי צ"י כמו צדורי ישראל שלא יעזבו טעם חטא ליתן ריח כלצטן (רמז'ן). ולדבריו יהי טעם נערי בענין והנער נער (ש"א) שפי' לר"ק חריף יודע בין פוז לרע, כמו המנער שמונער את הספולת מן הספתון, והוא מנעין וינער ה' את מלכים; ולדעתו אין להוליא מלת נערי מפסטי, שענינו העצרת אשר סביב אלוניו (לייצמחג), כי כל מעשרת יקרא נער, בעל המערה הנכבד הוא האיש, והמערת לו יקרא נער, כמו גחזי נערו (מ"ז ד), וכמו שקרא את הצבורות דיום מ"ח צבא כהנים, כמ"ח וגם הכהנים הנגפים אל ה' (יתרו י"ג) ששם הצבורות הנגפים אל ה' לצבואה, והם כהן הוא חסר למערת בעבודת אלילים, כי תרגום לכהו לי (מט"ו כ"ט), למעשה קדמי, ככה קרא כלן את הצבורות צבא נערי, להיחם מעשרתם בעבודות הקדש, אונם מה שלא תאמר גם כלן צבא כהנים, כי דיום זהו שהוא צמתי צמין היתה להם עבודה הראשונה ונחמנו זו אל העבודה לכן קראם כלן נערי, בענין כי נער ישראל ואוהבו (הושע י"ח), אשר כנה כלל האומה הישראלית צבאיתם כאשר צבחה ה', על הנפילה האחת צבא נערי: (ז) ספר הברית. ומכאשר ועד כלן (כ"ט) ומכילתא ר"ם ויתרו), וקרא ספר צבאית ספר הצבית, שבו החכרו כל הצביות, צבית נח מני העבול, י"ג צביות מילה, וצבית ספר עם הצבית ימק ויעקב; ואפשר שנקרא ס' צבאית ספר הצבית, כמו ספר הצבית (בין דער שפספונג), כי שם צבית רגילים בעלי הלשון לקרוא לספרי האל"ף ולהסיל טעמת האל"ף על ה"ד ולומר צב' צבית, מכן מוזן לכל צביותיו, וצביותיו צבתיים, אני צב' ומצרי צב', כמו משם לציאה יקרא הכתוב (יחזקאל י"ט) מה אמן לציא, שצא ה"ד צמקום האל"ף, והאל"ף צמקום ה"ח הנקבה, וכמ"ס מן סב' צת ל"ן (שפ"י כ"ב) צבית (תהלים ס"ט), וצביות צבית צמקום (צמדצ כ"ט), ככה נאמר מן צב' צבית, והוא לשון צבית, וטעם ספר הצבית ספר הצבית (בין דער שפספונג) שהתחלנו בענין צבית העולם, ונקרא כל הספר ע"ש התחלתו, וכ"ל צמדצ חזית (ד' מ') ע"ש ויגד לכם את צביתו (ואתחנן ד') זה ספר צבאית שבו חסלה צביתו של עולם: (ח) וירוק על העם. חקק על מדעתו לכפרה על עוול, כ"ח אונקלס, וצ"ע, ויש שפירש, וירוק על העם כגד העם כלומר לפנייהם לא על צדיקה, וכן עוף יעופף על הארץ על שני רקיע השמים שפירשו כגד רקיע שמים, וצבנו הנגאל אשר, זהו הדם עליהם כדי שיתכנסו צבית עם הקב"ה צדס, ואחרו כחם הדם שעל צביתם קרא הכתוב עדי לפי שיהי עדי להם וכו' גדול והי' להם עדות וזאת שנתכנסו צביתו של הקב"ה, ולכן כשפתחו בעבל ועברו על הצבית אשר להם הורד עדיך מעליך כלומר שפירשו מעליהם אחת הצביתם שהיו עדי להם, והו' שאמר ומתללו צב' את עדים ונער חורב, אחת הצביתם שחוק עליהם דם הצבית שהיו עדות וזאת בין הקב"ה וצביתם (כ"ט): (י) ותחת רגליו כמעשה וגו'. לולי יראתי הייתי אומר שאין הדברים האלה מוקצים עליו ית', המרושם מכל אופני הגשמה לצבית תכלית, אונם כל המאמר הזה מוקצ על האנשים הנכבדים האלה אשר זכו למראה האלהית, כאשר נאמר עליהם צבית' דקרא ויראו את אלילי ישראל; והוא, כי האדם להיותו מוסר עגוף ונפש, משלק עליו מנשמת אלוה מנעל, ומשלק תחתון השפל והנבזה בערך אל השני, והמשלק השמות הזה נקרא צבא חסם, ועויל הכבד סבוק ותמתי ארגו, לא אומר בלשון כסתר ירגו להירות על המקום אשר תחת רגליו אשר ירגו, אצל אשר צמ"צ ארגו, ויורה על שלק התחתון אשר זו וצביתו, והוא משלק הגשמי שנאדם (מין אונקלס, נידעגער עהיל), והם רגליו האמר כאן הוא לדעתו שם כרו על תלכות רעיונות צביות (אידענעפאלנג), עיד ותתי לך מהלכים צין העומדים, וגם רצותיו כמו את עין התורה בלשון הליכה, כי על אם צמקום תלכו, אמרו חזיו עמלים צבורה, והוא התלכות העמסות, ובענין ויתלך סוף, אשר התלכו אבותי, והתלכתי צמוכס, וכן צב"י ע"צ יאמר רדל על פעמי הלוך העמסות לשון זה, איל אילי זי מכאן עד שתדעונו מאין הרגלים (ע"ם צמ"כ), וקדו לומר שבענין זה אשר קסלת, שומר רגלך כאשר תלך אל בית אלילי, והוא להסתר מעסקיות עיונות צמדות עליונות צעת התפלה (ע' צמקום נפש המיים לר"ם ואלאחין סוף ע"ב); ואפשר ששם רגל צביתים כאלה הם ע"ד מליטה, כמו האיש האולך צמ"כ נכרי להתרע ולהתבלות המסחרים והמעטונים המולאים והמוצאים הנעלמים ומעניי מדינה אחרת יקרא צבא מרגל (אריסקונדאשטער, געהיימניקענעפאלנגער), ככה האיש הזוכה להסתכל מלאות נבוליות הנעלים והסגת שאר בני אדם יתואר צבא זה (ע' צמקום פ' ועמדו רגליו על סר היתים, ונחיי פ' סוקת ע"ם צבלי אצבורה), והנה יתאר הנקרא פה ע"ד מליטה, את נפש ואהבן אשר זכו למראה אללהית

האלהים נעם רגליו. ע"פ ההלכות רעיוניותיהם הדתיות מעלה מעלה עד שזכו להסתכלות הנפלאה הנעלה מעין כל חי; ונעם אמרו ותחת רגליו, החלק החמון, ירעה הסומרי והגמני של המרגלים והמסתכלים האלה, ה" כבנת הספיר וכעלם וגו', ר"ל חלק חומריותם ה" מוזכר ומפורז עד מאל, ולכנה זו זכו להשגה גדולה ונפלאה כזאת; כגוי היו"ו עליו יח', וכעסם אחרי ה' מלכו; ועד כי גם בלשון סורי הונח על ענין המקירה לשון עקב, כי לבאים למקור ממוקד, מרגומו וחזקין ומעקבין בית מוצא, והוא ג"כ ענין ההלכות המתשנות: (יא) ואל אצילי בניי. לפי המוצא מן הממצרים ההדל צין תאר אלהי עולם ה', וצין אלהי ישראל, שהראשון יחארנו מלך הנהגתו הטבעית אשר יסתור זה כל יוצאי חלל, כי לכולם יחד הוכנה ההנהגה הטבעית, והשני יחארנו מלך ההנהגה הנסית הנפלאה המיוחדת לישראל, וכן לפי הגורע מן הנהגתו ההדל שבין רוחי לחיים, כי נציחים הראשונים שהשגתם היא עלי פסק במדרגה עליונה מאל יותר מן נציחים האחרונים, יקראו צעם לוחים, ונציחים האחרונים יקראו צעם חוזים, ואפשר שהוא מענין נוח ספסל, אשר יורה על הגבול, ור"ל שהשגתם היא מוגבלת (בעשרהאקט) בשיעור מה, יראה לדעתי כי כאן העיר הכתוב על משה והארן הדומים להם, לשון ויראו את אלהי ישראל, ר"ל שזכו להשיגו צמדה זו אשר צעם אלהי ישראל יכונה, והיא ההנהגה הנסית והנפלאה מדרכי הטבע; אונסם אל חילי צ"י ר"ל אל המוצללים והמופרשים ומדרגת הראשונים, לא שלח ידו, ר"ל לא נתן להם כח השגת הנבואה להשיגו דרך הנהגתו הנסית והנפלאה, (ידו כמוו היא עלי יד ה' המניי נציחים, ולא שלו זה ידים (א"כ"ה) צ' מרגומו ולא שריאו זה נציחיהו, ולכל יד המזקה פי' הנבואה, ובמגיד לרייך פי' ג"כ ידו רוח נבואה, ע"פ פ' זו. ועמ"ש צוארם נבשתי את ידי, והוא תאר אל כח ומדרגת הנבואה), ולא זכו כ"ל להשיגו בדרך ההנהגה הטבעית, ולזה אמר צעם לשון ויסזו, ולא ויראו כמו שצמאר צראשונים, וגם לא אמר צאלה כ"א שם אלהים לצד ולא אלהי ישראל, וכנגד מה שנתן צראשונים טעם ופצת ראייתם המראה הנסית, צאמרו ותחת רגליו, ע"ד שמואל צמה שקדם, מחוק גופם וחומריותם וטהר ממשצתם, נתן גם צאלה האחרונים טעם להשגתם רק המראה הקטנה צבעך הראשונה ואמרו, ויאלכו ויסתו, ר"ל שלא נודכסו עדיין צמינת חומריותם כ"כ, צהשכרם עוד אל ההנה צמאל ובמשחה; וזו מה שרלינו לומר מלך חומר הנושא ע"ד מליה וכדי להרסיק ההשגתם ממנו יח'; ומלאנו לשון שלח ידו גם לטובה, דודי שלח ידו (שה"ש), ושלח את ידו (ש"ס ט"ו), שלח ידך ממרס (תהלים קנ"ד), והנה יד שלוחה אלי (יחזקאל צ'): (יב) עלה אלי, על הרוב לא יצא רווי מוחלט אחר רווי מוחלט רק עבר ההפך לעמ"ש ע"י ויח', כמו לך ואספת (לע"ג ג' ט"ו), דבר ואמרת (ויקרא כ"ו), וכן צמקומות חין מוספר, וכאן צה הרווי אחר נווי, עלה והי' והתורה והמצוה, פירוש הראש"ע צעם גאון, והטורה תורה שצכת, והמורה שצכת, והמורה זו פירושה וכ"כ צמזכרו פ"ח משיטה ה"ד, והיא דר"ל (בכוח ה') וכ"ה צמכדש"צ"י (שמניי מ"י) וכן בלקוים (דח"ר ד"ד צ') כי כר מורה ותורה אור מורה זו תורה שצבע"פ, אור זו תורה שצכת, ולא ראיית לאחד מן הממצרים שביאר לנו צאיה אופן יצן צעם מורה ענין פרוש וציאור התורה, ובכל המקומות ענינו כמשמעו, הרווי והאזהרה לא פירוש וציאור התורה, ור"ל אחרי שמואלנו לרוב החלפות נחי ל"א עם נחי ל"ה, כמו אלא שא נא (ראשית כ'), אנה ה' כי אני עבדך (תהלים קמ"ו), אחא צקר (ישע"י), ואחה מרצות קדם (דברים ל"ג), ולא המליתיך ציד שאול (ש"צ ג') ששרשו מלא ענין הזמנה, מן המליאו חליו וצא ע"ד צעלי ה"ש צממורת חל"י צה"ל (ע"פ ר"ש צ"ט), וכמו שצמאר מן והיתה אדמת אנרים לחגא (ישע"י י"ט) בלשון רבים צמגוי הסלע (שה"ש צ'), ומן קלה קלוי (ערש"י שם צשה"ט), וכן וגוה מוצר יכסה (חיוצ ל"ג) ששרשו גאה, והאל"ף מומרת צו"י כמ"ש הר"ש צ"ט שם, ככה שם מורה משרש מלא, והאל"ף ל"פיי המורה צו"י, ושרש מלא יורה ג"כ על מליאה והשגת ממוקד ע"י השתדלות העיון, כמו אשרי אדם מלא חכמה, הסקר אלה תמולא, לא מלאחם חדתי, שהמוצן בכל אלה פעולת השגת הדעת והצנועה (צענרייטען), ככה שם מורה המוסתעף לפי האמור משרש מלא, הוא שם המוסטעט, ומורה על ענין השגה (דבר צענריק), והיינו הצנת דברים על צורים וציאור מלאמר סתום; ואפשר שעל כונה זו סוצנות מנה מקלות שהוכר צהם לשון רווי, וצהשקפה ראשונה נחלים כסותרים, כמו לשמור את מלות ה' אשר אנכי מורה אמתם (דברים צ') לשמור את מלות ה' ומקומו אשר אנכי מלך היסם (שם י"ב), וכיולא צאלה הרבה שהוכיר צמלאמר אחד לשון מלות ה' אשר יורה על המורה והוא הש"י, ולשון אשר אנכי מורה הוא מוסב על משה המדבר, וכן לשון הכתוב ציהושע ויקרא ה' אל יהושע וגו' רק חזק ואמץ מאל לשמור לעשות ככל התורה אשר לך משה עבדי, הנה צמקרות כאלה נראה לומר שפעל ליה המוכר צהם צחלק שני, חין הוראתו כצמאר מקומות הרווי

הצוי והאזהרה, כ"א ענין הפירות והציאור, ור"ל אשר אנכי מפרט ומצאך לכם תוכן מכוונם; והאשר להצין ענין תורה שצפנים צפם מורה צדקך אשר והוא, כי שרם לו מלאטור גם על התמצרות והתאחדות שני דברים יחד, כמו לו לטו קו לקו (ישעי' כ"ח) שהוא לריק מצור אל מצור, וקו אל קו כמו בתחלת הלמוד לילדים צקריאה וכתובה, ולפי"ז יהי מלה לו צהוראה זו מתדמה למלה צב צילוף וי"ו צצ"ח, אשר יורה אל התאחדות חלקים נפרדים והתקשרותם יחד בקשר אחיץ ומזק עד שלא יתפרדו כ"כ מהרה, כמו של תשלו לה מן הלצתים, שהם אגרות השגלים והענורים, והרבה נחה צדרי רז"ל, מאלף לנחם לנחם, היינו קטורים ואקורים יחד (צידען), ונחה הונח צבאר מקומות עם מורה על כלל חקי ה' ומשפטיו, להורות על חיוצ התקשרות האדם אל"י לעשותה (פערפליכטייט, פערפליכטונג), ויכל יעקב ללוות את בניו, אמרו צמכרשצ"י (ויחי ד' רמ"ח) דסקיד לון לגבי טכינחא לאתקשרא צהרה, כי האדם מוצעו חספי צרלו לעשות ותלח לעשות, והתורה חוננעו והרי כאלו רלונו קשור ומאוכר צצבלי חקי ה' ומשפטיו, ויהי לפי"ז עם מורה דומה צהוראתו לשם אסור הרגיל דרז"ל (מן לאסר אסר על נפשו), אשר על הסוכו יאמרו לשון מותר (מענין מחיר אקורים), שצדצר זה האדם קשור ומאוכר ללכלתי עשות כחשלו ורלונו (פערצוכדען, פערפליכטעט, אונערלויצט), וצדצר זה הותר קשר מאוכר רלונו ויכול לעשות כאות נפשו (אונגע-צודען, ערלויצט), ונחה ילא לנו הצדל אשר צין פעל לוח המוצר ציטם הצבול שאליו אל ולמד, כמו כאשר לוח ה' ח"מ, וילו להם, וצין לוח המוצר צסימן הפעול את, לוח ה' ח"מ, כי המוצר ציטם הצבול הוא צצמיית הפועל, יליאת דצר הלוי מפי המורה (צבעפעל), והמוצר צסימן הפעול הוא צצמיית הנפעל והוא האדם, לחיוצ התקשרותו לקיים את הדבר (לור פליכטי גע-מאכט), ולשון לו על ענין התמצרות והתאחדות מו"י דרז"ל כי יאמרו (צרכות ז') כל העולם לא צברא אלא ללוות לזה, ואמרו (סוכה כ"ח) ארסן דמיקא ולוותן צסינא, ואמרו (צ"ק ט') לוותא דחרס קגרים, וכולם לשון התמצרות והתאחדות (אכהאנגען, אהליעקען), וכולל אי"ב לוור עם מורה והוראת ג"כ ענין מצצרת (אכהאנג, העפע), וכמו שרגילין לקרוא צצם עם הדברים הצאים אחר קיום ומחיות קשר לצאר הענינים המדויצים צקלה תוך גוף הפשר, כזה המורה שצצ"פ היא מתמצרת ומתאחדת עם התורה שצכצת לצאר מואנר"י המעטים צצמותם ורבים צאיכותם, ועל עם התמצרותה זאת נקראת צצם מורה, וצמכרשצ"י (צמקומי ד' קי"ג) אמר תורה שצכצת ותורה שצצ"פ מצורא חר אינין דא אסור צדא, דא אסור צדא, וצפ"י ימרו ד' ע"ח אחיניז אורייתא צחדש חלומים ואורייתא צרוא דחלומים תורה שצכצת ותורה שצצ"פ; ומהתמצרות תורה שצצ"פ עם התורה שצכצת אמר צמכרשצ"י (שלת ק"ס ע"א) מצרון דא אורייתא מאלף דאשתדל צה אקרי מצר וכו', אורייתא חית לקציל אורייתא והיינו תורה שצכצת ותורה שצצ"פ ע"ש, דע דלקחת צעלי לשון האחרונים יש צמוצן שרם לו ענין מורה דרך (וועגלייגער, דייטער), המודיע לעובדי אורח את דרך הישרה והנכונה, וכן ליון אשר הונח על דצר המורה את הדרך, כמו הליצי לך ליונים (יימ"י ל"א) הוא משרש לוח, וכ"ה צלשון ערבי וסורי, ונחה לדעתם כוונה המקרא הואיל הלך אחרי לו (הושע ה'), וכן עם מורה על החוק והמשפט אינו אלא הוראת דרך צמוצן המוכרי, כאשר רמו ע"ז צעל אולליהק צשרם לו, וצזה יוצנו דצרי לשון המסדרים האלקיים צתפלת מיוסף צבת "תכנת צבת לוית פרוש"י" שהמחוקק צמלת לוית פרוש"י הורית לצאר לנו פירות משפטי צבת וקצנות"י, חסו שפי כחן והמורה על התורה שצצ"פ, כי היא לנו כמורה דרך ללכת מישרים צדק משפטי התורה וכוונתה האמתית כדעת המחוקק העליון ית', ולפי"ז תרגום והמורה (דילא דייטונג, ערקלארונג), כי אשר שאנר לפני זה, ואתנה לך את לוחות האצן והתורה, הכולל כל מה שצמוכה, מיה זה שהוסף עוד לאמר והמורה, על כן הצינו צו הפירות והציאור הנמסר למשה צפה, וסיפי דקרא אשר כצצתי להורותם הוא ציאור למאנר הקדום, אשר כצצתי מוסב על לוחות האצן והתורה, להורותם חחר על המורה, עיי' רנצ"ן: (יו) כאש אוכלת, לדעתי חין המכוון צזה להשוות ולדמות את מראה כבוד ה' אל אש אוכלת צאיכותו, לאמר שהי' איכות הכבוד הנעלה ית' נראה לעין הגשמי צבוון וצנראה דוגמת הנראה והגון הנראה לעין הגשמי משלצבת אש, דל"כ מה צא להוסף צמלת אוכלת? וחלילה לנו להגשים כבוד ה' אל דצר גשמי, אבל צא להודיע חיק ה' הפלח הגדול הזה שצו צו כל ישראל לראות את כבוד ה', שהוא ענין כפלה גם לשאר הנביאים, ולא זכו אל"י רק אשר שאצריהם נודעונו וכחות גופיהם כשלו ונחלשו צצת, כמ"ש צצצרהם חיינה חשכה גדולה נוסלת עלינו, ודניאל אשר הודי נהפך עלי למשחית ולא צמלתה, ומה צצצרתה כח, ומה צצצרתה חזק? ולוח צא המקרא להודיענו כי צצמת לא היחה כל החוונה שורה צצצרתה חשקה זו, רק כל אחד מהם השיג וראה צעין רוחניותו ומראה הרוחנית אשר לפניו מצבור הש"י לפי ערך הכמות צצלמות נפשו, כי מי שהיחה הכנת נפשו מועטת וקטנה להשגה רוחנית, לא שלטה צו השגה רוחנית מן הכבוד הנעלה

הנעלה רק מעט לפי מדרגותו הקטנה, ואשר היחה נפשו מוכנת יותר אל השלמות השיג יותר; כי משה להיותו מדרגה היותר גבוה השלמות נפשו, נאמר עליו ונגש משה לדבר אל הערפל, ואהרן למטה מוננו, וכדו ואזיהוא למטה מואהרן, וצנעים זקנים לנטה מן כדו ואזיהוא, וכמאמר משה מחילה לענאו, ואהרן מחילה לענאו וכו', ככה כל שאר העם כל אחד לפי שלמות נפשו ולפי הראוי אליו (ע' מורה נבוכים ח"ב פל"ג), כמות השגת הכבוד היחה לפי כמות הכנות הנפשיות להשיגה, וזילקוט (פ' יתרו) לפי כמו של כל אחד ואחד הי' הכבוד מדבר עמו, ע"ז אמר קרא, ומראה כבוד ה' כאש אורכת, כי להצת אש יתקנן ויחדל כפי מיעוט ורצוי חלקי כמות חשיים שצדק שהשלמה נתלה זו, כי הדבר אשר צטענו הרבה חלקי אש צכתו, זו השלמה עולה חיש קל מהרה צבל חלקי גופו, כי מלא מין את מינו ונעור לצבור והיחה לאש גדולה, אמנם צדק שאין זו רק מעט חלקי אש צטצע, אין השלמה מתאחזת ומתלהטת זו כ"כ מהרה אזל מהלכת מעט מעט לצבור ולשרוף זו כפי מה שמוכן צטצעו לקבל חלקי אש שחוף מוננו, הנה כמות האש האורכת צדק הוא לפי כמות הכנה הטבע שצדק אל קבלת האש, ככה צמעמד הנכבד והגורא, כולם זכו למראה הרומית מוכבד הנעלה ע"ל הפלא, אזל כל אחד רק לפי הכנה נפשו אל קבלת השגה זו, המומעט צהשלמה הי' מעט ההשגה, והמדרגה צזה מדרגה גם צזה, ועם לפיני כל ישראל, עין הרומי והשגה:

כה (ב) ויקחו ל'. כשהמקבל אדם חשוב אז נחשב הנותן כמקבל, כצדקושין נחנה היא ואמר הוא אש הוא אדם חשוב ומקודשת, לכן אמר כאן ויקחו ולא אמר ויתנו (מ"ג), ולשון זה נאמר ג"כ בצדקהם ואקמה פת לחם צנוקים וחתונה, וכן צבליעזר ענד אצרהם ויקח השיש גם זהב ושיני לזיידים על יד'י, ויקח צנוקים ויתן, כי הנותנים האלה חשבו איש כמקבלים: וחולעת שני, אמר הצבוע צבצע אדום קרוי חולעת, והלצע קרוי שני, כדכתיב אנשי חיל מחולעים, מלוצשים צגדים לצועים, וכן האמונים עלי חולע, צגד לצבוע, וכן מוכיח אש יהיו חטאים כשנים כשלג ילצינו ואם יחדנו כחולע כלמר יהיו, השני והשלג שם של לצעים זה אדום זה לצן, אזל חולע ונמר שניהם אמר אלא שהחולע הוא אמר לצבוע, והלמר הוא לצן צלא לצע (רש"ם), והגרי"א פי' הלצע צלצע ראשון הוא נקרא חולע, והלמר הצבוע מהחולע צשני זה שני, ורש"י פי' (שם צישעי) חולע, לצע שצצועין צו אדום גרעינים הם ויש חולעים צכל אחד ואחד, וכ"כ הרמזים צצבורו: (ד) ועזים, עולה של עזים ולא עזים עלמים (רש"י), ובעל הפרחון אמר עז משולשת, עזים מחמים, לשון נקבה כלם, ולא יקשה לך ואם עז קרצני, והקריבו, אקרבן קאי, ומשקל אחר יריעות עזים, פי' אמר ידוע הוא נקרא כך, ואין הי"וד והמ"ם של רבים אלא כך שמו, וכן ואת צביר העזים פי' כי מלא מלאמר זה והוא כך, ע"כ, ודצרי טעם הם, וכבר מלאנו צלשון עברי חיבות שסופם י' מ"ם לא כסיומן לשון רבים, כמו תמים קדים זרים, וכן צמשקל הכדד כמו למים שהוא עיינ צביר צביר (רור"ה): (ו) שמן למאור, עד הנה מנה את הדברים צוי"ו המוסיק, זהב וכסף וגו', אף צחמלת הפסקים ותכלת ועורות אילים עד ועלי שיטים; וכאן יתחיל צלא וי"ו, שמן למאור אצני שהם, והטעם כי כל הממוזרים וי"ו הצילו כולם יחד עשיר ואצין ראשיים וחקיים, והכך שפטרדו צלא הדרפת וי"ו לא הוצאו מן הצבור רק מן הנשיאים, וכמ"ס צירקל והנשיאים הצילו וגו', ע"ש רש"י. (כד"פ): בשמים לשמן, לקחת המופרשים הסמים הם לתרופה, כגון הלבונה והחלבנה; והצטמים למאכל לתת צו ריח ערב, לצבירהם אין הסמים צכלל הצטמים, ופירות, ולקטורת סמים, כמו וסמים לקטרת (ע"י צפ"י הראצ"ע והרש"ם), וכן נשמע דעת מניח הטעמים שהטעים מלת המשחה צוק"ף המפסיק יותר מטעם הפטעא שצמלת צטמים, ואלו היחה חיבת צטמים מוסבה גם על הקטרת ה"ל להעמידו צטעם מפסיק יותר, ודעת הרמזין ז"ל שהצטמים צצעלי הריח והצטם נקראים צטמים סתם, ועיניו המוצמרים והידועים, וצחמנת גם הסמים צכלל הצטם, וכן אמר הכמוצ ואת הצושם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הסמים (לקמן ל"ה), ולא הזכיר שהצילו סמים, ואונקלס מרגם צטמים וסמים צלשון אחד צוסמיל ולפי"ז חיבת צטמים הכוללת מוסבה גם על קטרת הסמים, וכן צתיצ"ע לפיטוואא דמשת צרותא ולפיטוואא דקטורת צוסמיל, עני"ש צכי משא צקק לך סמים: (ז) אבני שהם, ת"א אבני צורלא, וצורלא צלשון יין נאמר על העצרת חוט צנקצ, כי שני מיני אבנים טובות הם, יש מהם הצלתי נקוצים וחותן אי אפשר לקצעם צמלאכה רק ע"י גומא, והם נקראים אצני מלואים כפי' רש"י שהאצן מאלחת הגומא, ויש מוצמנים טובות שהם נקוצים, וצנקצ שלהם מעצירים חוט של זהב כעין מוסמר ומצמרים אחרו צגומא קטן שחמתי צבית מושב, הנה על שתי מינים אלה אמר אצני שהם מלואים כלומר אצנים לנקיבה ואצנים מלוי גומא, וצזה סרה חלונת רמזין מרש"י (הרא"ש): (ח) ושבתאי בתוכו, ככל אישר אני טראח, אשכון ציניהם לקבל תפלתם ועצותם צביתו האופן שאני מראה אותך שכיניתי

שכינתו נזר על הכפרה צין שני הכרובים עם חניניה המזקן ועם חניניה כל כלי, כי אונם חניניה המזקן תורה על כרבים, שם שרשים עומדים מומל לו הכרובים לנביאים: (יב) ארבע סעטותיו. חרמו אונקלם ארבע זיותי, והראב"ע אמר חפשיי בכל המקרא ולא מלאחי פעם שהוא זית, רק רגל, זה יפו פעמיו, לכן יפרש כי רגלים היו לארון ושם קבע הסעטות. והרמב"ן טען עליו כי אין פעם רגל אצל הוא שם הסעטות, זה יפו פעמיו פסיעותיו כח נאות פסיעותיו של ריבה זו ואמר כתוב פעמותיו לפסיעות הכהנים הנושאים אותו. ורמז שני דברים, שיהיו הסעטות בזיות למטה מומם פמוכים למוטצ ארון וכו' ופעמי הכהנים הולכים צין סעטת לפענת. והטור צטם אצו הכרובים טען על הרמב"ן צמה שכ' שהיו הסעטות בזיות למוטה, דמוצור (סצת) דבשלים הפליון פמוך לכפרת היו הסעטות דכל טוענא דמולי צמוטות חלתי מלגיל ותרי חלתי מלחסת. (ועי' דדברי בעל מושיל לדוד) ולדעתי אין לדמות דברי אונקלם לתרגם פעמותיו זיותיו, כי יש טעם לתרגמו זה, דכמו שסונו על הזית שם פנה (ארבע פנותיו) שהוא מלשון פני' (אנה פנה דורך) כי הזית צו סונה הקוצב מלד זה ללד אחר, ככה יכונה הזית צטם פעם, לפי שזויות ימטעע הקוצב וחתלמל מלד זה ללד אחר, וכל שמושי פעם עינים חנועה. וטלול, פעמים על הפסיעות (ויסם לדרך פעמיו) והפסיעות הם ע"י טלול ותנועה רגלים. פעמון על הכלי המשמיע קול לללו (פעמון זסא) והוא ע"י תנועה ומחצותיו היו מתנועעים סנה והנה צלתי מרגוע (אונקלוס) כלשון פסיעה המורפת צים, שמתנועעת ומתלמלת ומקום למקום צלתי פקדים. הנה שפיר תרגום אונקלם פעמותיו זיותיו, כי צו ימטעע הקוצב וחתלמל מלד זה ללד אחר. והרלב"ג כתב, פעמותיו ר"ל זיותיו, והוא מציין פעם כי הפעם היא השניות והעדר ההתדבקות, וכן העינין צויות כי צטם ימלכו הסעטות המקיפים דבר קלחם ומקלח', ע"כ. והא דשצק קרא שאר לצויות הממטעות לזית, כגון פנה ומקלח וכדומה, וצמר צלשון פעמותיו. כי ראה לכלול צו עוד הוראה אחרת, והוא פעמי טשאי הארון ומציעותיהם, שהיה צמות צורך מלד ותמרון מנונה מפסיעות כל אדם, כמוצור דדברי רצותיו (רבה פי נשא) ומעולים היו צני קתה ומל הליים שכל הליים היו עומדין כלי מקדש היו מהלכין כדרכן פניהם כנגד הדך אצל צני קתה היו מהלכין אחריהם לתוך ופניהם לארון כדי שלא ליתן אחר לארון וכ"כ הרמב"ם (פס"ב מכלי מקדש) טשאי הארון היו מהלכין פנים גל פנים. וידוע שצבדים היו נחונים לרצו של ארון, וארכו של ארון מפסיק צין הצדים אחרים וסלי צין דל דבר, שיהיו שני צני אדם הטשאים את הארון מהלכין ציניהם, כמ"ע רש"י כאן (ממטות ל"ט צ"י) ואשרי שצורך מושלם היו פנים גל פנים, א"כ לא היו יכולים לעשות פסיעותיהן לפניהם כדרך כל אדם, ועל כרחם היו לריבים לילך ללדיהן, ולעשות פסיעות ללדיות (זיימוקדסטרטעט) הנה למצינות טשאי הארון שהיו מהלכין לכבוד הארון צפסיעות מנונות ומל הולכי דרך, ולא השגיתו על הסורח הגדול והגיעה הרצה המגיע להם ומנוי פסיעותיהן ופעמותיהן, לכן טרם קרא וקרא את זיות הארון צטם פעמותיו, לכלול צו שתי הכרובות, וטעם פעמותיו, זיות הממטעות למעמי נושאי תרגום פעמותיו (שרייטשווינקעל), ולדברי אגדס שהיה הארון נושא את נושאייו, קורא הכתוב הזיות צטם פעמותיו, כאילו הם עומם היו עושים פסיעות לכבוע את הארון. וימתן עוד שלא נקבעו הסעטות להיות אחרים צארון הטימן לבר, דהיינו צארון הזה צהיה לפי על ארון סען ומצוץ, דליכ נקל מלד שיתקלקל מקום מוטצ הסעטות לרוב משלח שלמת הארנות עם הלוחות שצחוכם המכצדיים על מקום אחת הסעטות (עי' יומא ע"ב צ' א"ס היה שולי ארון הזה עובי סעם) וצנקל יוסק וישצבר ויטול, ואין קומדין על הנם שהארון נושא את נושאייו, לכן כדי לחזק מקום אחת הסעטות, עשאים צאופן שיהיו נחמים גם צארון סען ואפטר גם צארון סעניי. וצזה היתה אחתם חזק מלד יש צהם כח לצבול על ידיים עול משלח שלמת הארנות והלוחות. זה ככלל צלשון פעמותיו, כי יהיה מציין שלם פעמים צטמה, צצנו זה פעמים, שזיה על כפילת הדבר (פעקלשפלונג) וטעם פעמותיו כפילותו כלומר כפילת ארנות, ולכרות צא שהסעטות היו אחתם צפסיליות הארנות, ולכונה זו הניח המקרא שאר לצויות המורות על זיות וצמר צפעמותיו כדי לכלול גם כפילות הארון, וטעם פעמותיו זיותיו הכפולות. והצוין דסעטות שצשאר כלי מסכן הזכיר הכתוב לשון עשי' צולותן ועשית לו ד' טעטות (כ"ה כ"ו) צמחצ ועשית על הרשת ד' טעטות (כ"ו ד') וצתי טעטות מעשה לו (למ"ד ד') וכאן צארון הזכיר הכתוב וילקח לו ד' טעטות, כי לגרל משלח הארון שהיו כפול שלמה, והלוחות שצחוכם שהיה משלח ארצפים פלח, כציציע כי משל ל"א י"ם, והכפרת שהיו כפול שלמה, והלוחות שצחוכם וסלי ארון ואמה וסלי רוחם, והכרובים מומל לכפרת שצבין עשרה פסחים, הנה צלירוף כלם היה משל כבד מלד, ולזה היו הסעטות לריבים להיות פוקים מלד, לכן אמר צטם לשון וילקח, כי מתכות הנתן הוא חזק ואמין צצבור דצוק מלקי

סלקיו, כי שרם יקם ישמע על הקושי והחחק כמו והיית מולק (חיוז י"א) והכזל גדול ים צנניק
 חחק הכזר צמתת, זין סהוא מורדד ומופספ צמלקיו, זין המולק המדונק צמלקיו. ועם שפסם
 זללאל גם צמלן וזמזמם הטנעות זיניקס, כחזוב (ויקבל ל"ג ג', ל"ה ס') חף צמנזי לל נאמר
 רק עמי', והיה יכול לעשותו עיי רדיה, יתקן שפספס זיניקס לעטה מן המזמכ. (עיי פלמי י'
 ס"י ע"ג סק"ו עוני דינר זמג): (מזו) ונתת אל הארון, כמו צלחון (רע"י) ולרבוטמי סמנזי על
 מולכת המסכן הגאמר כלן צמרתת חזומה היה קודם מעשה עגל (כמי"ם זיסקל ל"ה ס' קמו
 מולחכס, צמט מורדדצ"י) חפטר לתח טעם שלל אמר צלחון כרמי להורות על זילת דבר צמך
 דבר, לפי שידע הוא ית' כי לוחות העדות הראשונות המדובר מהם זהו חף סופס לזול אל מוך
 הארון, כי מצרים יהי', וכדעת ריב"א (פ"ו דסקלים) דמנרי לוחות לא היו מונחות צלחון שפסם
 זללאל, כיא צלחון המיוחד לעלמו, לכן אמר צהם מלת אל, שיריה גם על דבר הסעוך, כמו ויצרך
 הגמלים ממוך לעיר אל צלח המים (מיי סרה כ"ד י"א) יופנים אל הסולמן (מ"א י"ג כ') וכין סקופס שלל
 ינזול אל תוכו רק סמוכים אלי' לכן אמר אל, וגם לרצון דמנרי לוחות היו מונחות צלחון שפסם
 זללאל, מיי"ל לא היו הארון מוקס המיוחד להם כיא ללוחות סניות פהם העיקר, וצנרי לוחות
 הראשונות לא היו מונחים רק תחת לוחות האסרוטות (עיי צ"ב י"ד ז'), וכין שלל היו צמרויות
 הארון רק כטפל לגבי העיקר לכן אמר צהם מלת אל דמטמעותו לכאן ולכאן כי תוריותו הוא כלינו
 היו צמלן וקמוך, אמנם צלוחות סניות אמר צלחמ (עקב י') וצמתס צלחון, ולשים לת הלוחות
 צלחון, כי צלו אל המוך המיוחד להם, והצבון כי סם זיכיר אותם צמס לוחות, וכאן סמעיטו כי
 לא נשארו צממוות לוחות כי מצרים היו, והצבון עור על סנוי לטון, כאן אמר לטון נתינה וסם
 אמר לטון סינה, כי ללוחות סניות סהיו העיקרים צלחון והיו מונחות זו על הסדר הגאות והסמויני
 לכן אמר לטון סינה, אמנם כאן צלוחות ראשונות סקופס להיות סצרים ואין קפידל צמבר הגחמס
 אמר לטון נתינה (עמ"ס פקודי מ' י"ח ויתן ויס). אמנם וסם צלחמ לקמן (פקודי מ' כ') ויתן לת
 העדות אל הארון לריך זילור: העדות. התורה נקלחת עדות סהיא לעדות זני וזיניכס (רע"י),
 ותרגמו סקדוחא (לייניכס), ולאי סרטו עור וצא ע"ד לטון סממי סמלמוד, שיעשו סמות מנליה,
 יאמרו מערס סור סרות, מן גור גרות, זור זרות, מן רוע רעות, וכן יאמרו מן עד עדות, סמר
 לעדות, ואין זה מעסק לטון עברי, ולא מנלל ככל התורה עדות צמלספריס כ"א צלוחות, מעסק
 העדות, אהל העדות, אכל המטות נקראים עדות צמול"ס, העדות והמפטיס, סמקיס והעדות,
 עדותי זו אלמדם, וכן כלס סממנות מעידות על מה שאירע וסיהי; עיי כראה לפי סמזור סמלת
 עדות צמלספריס ענין עדי וסלי כחס (סמוך, קליינבלד), כמו וסעדך עדי, עדים מוכ סרה, סמרתן
 ערה מנליה, כמו מערס גסה גאות לצב, גאות עשה, כן מן עדה עדות צמלספריס, וכן נאמר
 צמלך יואש וימנו עליו לת סנור ואת סעדות, סמטוטו הוא עדי וקטור סממקספ זו סמנך, וקסלרו
 הלוחות צמס עדי וסלי כחם לגורל עככס (רלי"ט), דומה למאמר ריע צפי סהוא, לך ס' הגדולה
 והגבורה והספלתה, והספלתה זו מותן סורה, ועל ויתגלו צרי לת עדים, סיי רלצ"ג עדים היא
 התורה סהיא צלחמ עדי וסלמות, וסעמו ססירו לרדס ממתס עול התורה, והוא העדי והמתנה
 הטובה סהיתה זידס מהכ, וקרא לת התורה צמס עדי לפי סהיא צממנותה צמכלית היופי והמיקון
 והסלמות, עד סרמי להמטך סרמי מול עמנה, עיי. ולדעת עיי סמטט נקלחת התורה ככלל
 וסלוחות צמרט צמס עדות. ע"ס אלוהות והסתרלות הכחוצות צה (דיח ווארטנב), וכולל זין עלות
 עשה זין מלת לית, וכברתת סממס סהצל סייך לטון אלוהה לסמור ולעשות, כמו סמייך סם עניה
 על מלת לית, וכברתת סממס סהצל סממיקר הורלת סם עדות על סהזרה והסרלה. וכלחמת
 כללו סירטי חיתכו צמלת עדות צמטינות סונות, מול עלס סמכתב הוא אלוהה, ומול גורל ערך סומרס
 סם עדי וסמטיט, ומול סממוט קמועו דצרות אל סיי, כמי"ס ודכתיי אסף מעל סמסרת מדין סני סכרוביס
 חשר על ארון העדות, הן עדות ורלי"י סהסכניה זישראל: אאתן אלקיך. וצמקוס אחר (צראשית ל"ג)
 אמר אסר אמן לך, והסנדל זינייהס לרע"ט, צמלת אל עם סכרי, אז סמניה חנינה רק סכסר
 סמכלית, והמכלית עמנה סחא חמי"ס מה שיעשה סוקבל דבר סקיבל, ונתינה עם למ"ד אז סעל
 סמניה הוא צמלנו סכלית סמניה, סיהיה סמקבל מוקבל דבר וקבלה סהיא נעלס סעמל עם
 סמכלית צנת אמת (וכבר סזכרו מזה (למעלה י"ט כ'): (י"ז) כפרת. כפי על הארון (רע"י),
 וכמחמווא ס' ויקבל, למה נקרא סמה כפרת סמכפרת על ישראל, עיי כפרת חני מכסר לכס,
 ולפי"י מלת כפרת סוראה סלומית צה, מכסר סמכפרת (ענפזינדיגובנדסקעקעל): (יח) שנים
 כרובים. לא אמר סני, צעבור כי סני לטון סשו"י, כמו סני לוחות העדות, סני ככטיס, סני
 סעפריס, וכאן הולך לומר סנים כי סלוקיס סם צענינס, זה זכר חה נקבה, וסזר וסמר מדין
 סני סכרוביס, ויעש סני כרוביס, למח על סשויתס צהצ וצלחדות (רע"ט). עמי"ט נעמיס עיי"ד מ"ה:
 וקסותיו

(כס) וקשוחיו. ר"ב צעל הערוך (הציאו רחביע) פי' לשון קאים כי בלשון ישמעאל נקראו קאים קאב, והלרי והציית הערביה מתחלפות לשיין וי"ו צבצבית (כמ"ס רא"ס על טענת רחביע בזה), ורמ"י כתב (צטס) ים תמכני ישראל) קשוחיו אלו קניסין, ונקראו כן ע"ש ממשקין את הלחם והמזויקים ארוה שלא יטבר, וזה שיין שחלית צמקוס שיין ימנית (כמ"ס רא"ס), וכ"ל שסטיין היא צמקוס לדי, כדמלנו ישמק צמקוס ילמק, וקשוחיו כמו קלותיו אשר קלה, שורה על פאת הדבר בגבור וקופו, כמו על שני קלותיו, וככלל זו גם ענין הפרשם והצדלה (אזאנדעך) כמו את העפר אשר הקו, ונקראו אי"ב הפנימין קשוחיו, ע"ש שתי הוראות האלה, הא' ע"ש מקומם כי עמדו על קטות השולמן סמוך ללחם, הב' ע"ש הפרשם והצדלה הנעשה ע"י חרלי הפנימין והפולין שבהם, כי צמקוס היו נתונים הקנים שהיו מונחים בין הלחמים: יסך בהן. לשון סכך וכסוי (רמ"י), אמנם אין ענינו כסוי המכסה את החלל שחתתו (פערדעק), כי שלשת קאים דקים המונחים על הלחמים שהיה ארך חללם י"ב טפחים וחלל רחבן ששה טפחים, אינם נקראים כסוי ומכסה, אבל סכך וכסוי זה אינו רק לשון הצדלה והגנה (אונטערשיידונג, שוין, שירס), כמו וסכות על הארון את השכנת (פקודי ו) שפי"ט: לשון מניפה והגנה, כי השכנת לא היה מוכסה את חלל הארון רק הצדל בין דבר לדבר, וכן סכות לראשי ציוס נשק ענינו לשון הגנה והללה מהסוכ ולקמן (כ"ו ל"ו) ע"כ לפתח האהל, פי' רש"ס מנן של פתח, וכ"כ רמ"י שם כמו סכת צעדו (אי"ב א') לשון מנן, ומה שם נסך (כסיי מדין) על המושל צמדיה, כי הוא מיוחד להיות לה למנן מלד העמוד עליה. והנה הקשוח והמנקיות שתיים יחד היחה פעולתן לעשות ריות הצדלה בין לחם ללחם, וזה נשמרו הלחמים מן העיפות ומן השצירה, כי (המנקיות) הקנים המונחים בין לחם ללחם, ראש כל אחד מהם היו כחן צחות הפולין והמליין שהיו (צקשות) צמדימין העומדים ומחוץ לשולמן בלד הלחמים, ועי"ו נשמרו הלחמים מן השצירה, שלא הכזירו העליונים על החתומים וישצרום ע"י משאם; וגם ע"י הצדלת הקנים היה האחד נכנס בין הלחמים ונשמרו מן העפות. וכן (הכפות) צמיכי הלבוטה, היו מניפה ומצלת בין שתי מערכות הלחם, כי היה ריות בין שני סדרי הלחמים שני טפחים, שחאה הרוח מנעבת צהם ולא יתעפשו, וצחותו ריות היו צמיכי הלבוטה נתונים (דילכתא כצזא שאול מנחות ל"ו), וכן (הקערות) הדפוסים שמוניחים צהם הלחמים אחר אפיתן, היו צדפותיהם המיטיות הסובבות את הלחם למניפה המונעת מהם הקלקול, כצמתימין (מנחות ל"ד) כשהוא רדן מן התור נתום צדפוס כדי שלא יתקלקלו וישצרו. הנה לפי"ו אשר יסך צפון סחד על כל ארבעה הכלים, הקערות הכפות הקשוח והמנקיות, כי כלם היו משמשים להיות ללחם מניפה הצדלה והגנה לשמרים וקלקול השצירה והעפוש; ותרגום אשר יסך צהם (חףדוקד זיא אונטערשיידענד גטימט ווערדעך). והנה לרמ"י רש"ס ורחביע מלת יסך אינו מוסב רק על הקשוח, והוא דוחק גדול: (ל) לחם הפנים. לחם שיש לו פנים (רמ"י), הוה לרי"ס שאמר (מנחות ל"ד) כמין תיבה פרוה וכתלי הלחם רואין לכאן ולכאן ללדי הציח, אבל לרי"ס שאמר כמין ספינה רוקדת אין כותלי הלחם זקופים נגד לדי הציח, לרי"ס עומם אחר לקריאת שם לחם פנים (רמ"י). ורחיית ליציע שצמנס לחמא גוואה (לחם אינענרע בראד), ענין פנימיות הפך הסינון, להיותם מונחות בקדם פנימה, ובמכדעצ"י (מנחות ק"ד צ) לחם דא איבו פנימאה דכולא: לחם הפנים. אף שהיו פנים עשר חלות, אמר לחם בלשון יסך כיון דנעכצין זא"ו (כצמנחות כ"ז) כלאחר הם נחשבים: (לא) חיעשה הגבורה. מאל"י (ערש"י), ר"ל מכתבי חיעשה צי"ד אחרי הלי"י שלא על המנהג צרו המקומות, עד שאס"י לפי הכתיב מולת הניקוד א"א לקרותו צאופן אחר כ"א צנטעל, לכן פירשוהו רבותיו בלשון נפעל מעולל הפועל בכל לרדי (כו"ה), וטענת הרחביע אין לה תקוס אחרי שידענו מתכונת הפעלים המתחלפים בין פועל למתפעל; וצ"ד אמר חכם א' על האמנם (ינח ע"ב) כתיב זר וקריבין זיר (זו זכז בשולמן צמנח וצארון) זכה נעשית לו זיר לא זכה זרה הימנו (ע"י שמות רבה כאל וצמ"ב), וכוננם צוה אחרי שידענו כי כל לרי"י מורה על י"ד הראוי להיות אחרי', ואעפ"י שאינה נכתבת מי"ו עפ"י נקודת הלי"י קריאתה, ויש מקומות צביק שהי"ד כתובה להדי אחרי הלי"י, כמו שציינו (תהלים ט"ה) ותכרו על ריעבס (אי"ב ו'), שלשטייד (ישקאל ה'), ואילו היחה כותת המורה כאן צמלת זר, רק על הכתר הנקיף ומכתיר דבר (קלאן), היה מן הראוי למלאות הי"ד אחרי הלי"י ולכתוב זיר, ללדי הכיח תקוס לעשות, ולא עשתה כן והשמירה הי"ד ליתן תקוס גם אל כוונה אחרת המתכוונת צקריאת זי"ן קמולה: (לז) עבר פני. מוסב אורס אל לד שני הקנס האמלעי (רמ"י) לפי"ו אין מלת פני הפך האמור (פארדערזייטע) כרש"ס, כ"א הוא מענין הוא הסיכל לפני (מ"א ו) שהוא החוץ והפנימי הפך הסינון, ורגיל צדצרי רבותיו לפני ולענים (אינענרהאלב) והאמלעי נקרא פנים נגד הלדיים המיטוים לו: (ט) וראה ועשה בחבניתם. ה"ל לומר כצמניחם צבי"ק הדמיון כמו שהחכר תמיד צמחונים אלל הענינים הדומים זה לזה צמלק אחד לא צכל, כי האמנם א"א לו למשה

לנחם לעשות כחננית אותן הדברים אשר היה מראה נהר, כי שם היה רוחה הדברים שכלים ורומיים, וכאן נלווה לעשותם בנפיים, ואי ח"ל כחנניתם צנ"ח אלא צנ"ח הדמיון להורות שיש בהם דמיון מלך אחד, אונם לפי שאמר כחנניתם צנ"ח נראה שיעור הכתוב כן, וראה כחנניתם אשר אחת מראה ועשה כלומר צנ"ח (רצ"ח). ח"ל רצ"ח חננית הוא לרעה צנינו של דבר בקטור חלקיו וקדויו (ציראט), הטרדה היא המטמיימת מצינו של דבר על הסוס יקרא חננית, ועל הטרדה המועתקת מנחה צנינו של דבר (אצריסם), יאמרו כשהטרדה הדוגמית המועתקת דומה ממש לטרדה שנעתיקה ממנה, כחננית צנ"ח, וכחננית דומה ממש לטרדה שנעתיקה ממנה כ"א צנ"ח יאמר כחננית צנ"ח הערך:

בן (א) שש משור. כל חוט וחוט כפול ששה (רש"י מרבותיו יומא ע"א צ') ילמדנו מרובי דמוקדאות לפתע מלת עם כפול על הפסחן ועל מספר הששה (זכבספ"ח געוויינטען ציסקום): (פ"ו) קרשים. רגילים לתרגמו (ברעטען) ולא יתכן, כי זוה לא יוצן רק כסר דק כאלעב ומעט יותר, זה נקרא ללע (מ"א ו'), ויצן את קירות הנית בללעות ארזים, שפירשוהו בנסרים דקים של ארזים, אונם קרשי המשכן היו עצי אונה ברוחב אונה וחצי (שנת ל"ח), זה קורה עצה (באלקען), וכן קראו רבותיו קרשי המשכן בשם קורות, כמ"ס צילקוש שיר השירים (על סוקו קורות צמיו ארזים), מנין היו להם ארזים צמדבר יעקב אציו נעען, ואמר להם כחגאלו קמו אחם עמכם, ועליהם אמר שלמה קורות צמיו ארזים, ועל זה נבנו דברי הסייטן שהציף רש"י כאן עם מטע מזרחים קורות צמיו ארזים (ועני טעים הוא מין ארז ככרזה ומתמונה כאן), וכן פירש"י שם קורות צמיו ארזים, צנ"ח המשכן מדבר, ולדעתם אין קורות האמור שם על אותן המונסים למעלה מכותל לכותל לקשר ולצבר אחם יחד, כי זה לא ה' צמטק, אצל פירשו קורות כמו קירות שהוא כותל הדרדי (וחקלע), וכמו שנקראו הקורות בשם קירות (מ"א ו') מן הקדקע עד הקירות, שפירשוהו עד תפרה המכסה: (בו) חמשה בריחים, לרש"י אלו חמשה שלמה על הן, אלא שהצברים העליון והתחתון עשוי משתי חמיות זה מנחת עד חצי הכותל וזה מנחת עד חצי הכותל, עד שמגיעין זה לזה באמצע, ואלו הצברים היו להן טבעות מחוץ לקרשים ולכנסם למיכן, והמשישי נקרא מיכון שהי' נכנס בצווי הקרשים ומצרים מקלה הכותל עד קליו, ורש"י כח, משה טבעות ה' בכל קדם ומצחו זה חמת זה להכניס בהן הצברים, מלבד הצברים המיכון שצמדו הקרשים שהיו נקוצים כלם להכניס הצברים המיכון שחוסם צמדו חלל הקרשים, הרי האלנים מלמעלה והצריחים המילונים וצריח המיכון, הרי חחק המיכון שחוסם צמדו חלל נקצי הקרשים גדול, לפי פשוטו של מקרא שלמה צריחים מיכוים היו א' צלפון וא' צדרום וא' צמערב מן הקלה אל הקלה, מקלה כותל לפווי לקליו השני, וכן צדרום וכן צמערב, וע"י המקלעות נחמד כל המשכן כל שלש כותליו יחד, שהרי צריחי הלפון והדרום נכנסו גם צמקלעות שהרי אונה מן המקלעות מנכה עווי קדם של מקלוע השני, והרי קבועים לחשי הצריחים של לפון וצריח צמקלעות, ולפי דברי רבותיו צריח המיכון מתעגל צמדו שלמה הכותלים מן הקלה אל הקלה ע"י כח, עכ"ד. הביא רש"י דברי רבותיו, דלפירושו למה נאמר והצרים המיכון מצרים מן הקלה אל הקלה, הן לדבריו גם שאר הצריחים היו מצריחים מקלה הכותל ועד קליו, לכן הוסיף דעת רבותיו שהמיכון המתחר ה' מתעגל צמדו שלמה כותלים מן הקלה אל הקלה, וראיתי צמדכרש"י (צלק קצ"ו) שכתב אי תינח דהוא צריח המיכון אשר הוא דלל הוא צכללל דליטון מנחה, לאו הכי, אלא הוא צריח המיכון מאינו מנחה הוה, חרין עכאן וחרין עכאן ומד צמלעיתא הוא הוה צריח המיכון, לקבל דא ממש אלנען צידא דבר כח, והצרים המיכון צמלעיתא רב ועללה מכלל זה קיימן שאר אחרנין, כלשון זה ומצור שלל ה' צריח מיכון כ"א המתחר צמדו עווי הקרשים, אצל מלך המיכון לא ה' צריח אמצעי, זה כרש"י דלא כרש"י. ומצור צו ג"כ צמדו מיכון היו צקשים ארבעה צריחים שלמים זה חמת זה והצרים המיכון המתחר ה' גדול הרבה יותר מכל הנשארים, זה כרש"י דלא כרש"י, ומנה דכתיב והצרים צה"א משמעותו אל צריח המחכר, ואילו ה' חוץ מהמנחה ה' ראוי לומר וצריח צלל ה': (לא) שרבת, לשון מציאה הוא, ובלשון חכמים פגרו דבר המדביל צין המלך וצין העם (רש"י), מפני כבוד המלך שלא יתערב רשות המלך עם רשות העם (פ"ארהאג), ועשה צמטק וצמקדם מפני כבוד השכינה שלא יתערב רשות הדברי ששם משכן השכינה, עם רשות המיכל, וכמ"ס והצדילה הפרכת לכס צין הקדם וצין קדם הקדשים, ושם פרכת לא נמלא כ"א בעצרות המשכן והמקדש, ומכחמק לרש"י משם פרכי, שהונם על עשיית הפסק והשנתה לדבר אחד כדי להתחיל דבר שני (וכמ"ס לעיל ויענידו את צני צפדן), ומזה הענין של פדך המורה על הפסקת דבר בצביל דבר אחר נבנה שם פרכת ע"מ פרכת, להוראת הילון הממטיק רשות אחר כדי שיחיל רשות אחר (שיידעוואנד), שצולת הילון ה'

הי' אותו הכותש מושך והולך, ועיי' הילוך נשבר ונשךך והתחיל רעות אשר, ובצניחה זו יסול עם פרכת לאו דוקא על מין וילוך בלעד כ"א גם על כל נחילה וכו' של צנין, כל שנעשה כדי להפסיק צין רעות לרעות, וזה שמתרגמין פרכת מענין וילוך התלוי בצנין (פֶּאֶרְהֵאֲנֵה), אינו נכון לפי זה, כי ל"ד וילוך התלוי כי גם כחל צנין נקרא פרכת, וראוי לתרגמו (טיידע=לויסענווארד), כי כך הי' באמת צמקס ראשון שלא הי' שום פרכת, כ"א נחילה של צנין שצוי"א אנה, אפי"ג דכתיב ועשיית פרכת, כי גם הנחילה הי'ה פרכת, אלא שחמיה קלמ, וזה שהוסכס בתלמוד (צ"ג ג') שלא הי' פרכת צמקס ראשון הרי מוצאך צקרא (ד"ג ג' י"ד) ויען את הפרכת תכלת וארגמן וכדומה וצ"ג ג' ו' מה מה שורה שהי' עם פרכת מין וילוך שמתכלת וארגמן אין שייך לעשות צנין, וגם הרמזים (בית הצפירה פי"ו ה"ג) כי דצמקס ראשון לא הי' עם אלא פרכת אחת בלבד, והיינו כפי מה שחכר ד"ה; והרצ צנינו הגי' דלמשכן קרא מוקדס, ולר"ך ציבור, מדוע לא הכי' דכ"י הרמזים כפסוק. והרצ"צ צפי"א כחצ, ח"ל ככה מלאנו שפעה שלמה לפתח הדביר, אולי הקיר הי' עץ. ונראה שהתכוון לתרץ שלא יהיו דבירי הש"ס שהי' עם כחל, ודבירי הכחצו שצדיה שהי' עם פרכת סותרים אחדדי, לזה אמר שבאמת הי' עם פרכת של תכלת, וגם קיר של עץ. (עיי' צמקס למלך פי"ה חכ"י מוקדס הי"א): ברבים. לירות כרוזים, כ"א חונקלם כאן צמקס פרכת, וכן צמקס המשכן צעור יריעות, תרגם כרוזין לורת כרוזין. אמנם צמקס דכפרת לא תרגם לורת כרוזין, רק כרוזין, כי רק בכרוזים דכפרת שלא הי' ליר צעלמא כ"א מנע דמות חינוק הי' עתה נחצו, לכן תרגם כרוזים ולא לורת כרוזין, אבל בכרוזין דפרכת דמשכן שהיו לירים צעלמא מליירים, לכן תרגם כרוזים לורת כרוזים, כ"כ המ"ל פי"ה מרינו הס"ו, חה הי' נעלם מעיני הראים שהסב דעת חונקלם לדבר אחר:

בן (א) מזבח. המוקדס המיוחד לזריקה דם הזבחים ולהקטרת מלחי הזבחים נקרא חנצב (פֶּאֶרְהֵאֲנֵה= שפֶּאֶרְהֵאֲנֵה), ולבון זבח הונח על הקרבתו הזבחים לשם השם צ"ה כתיב פ"ה כי תשא. והמתרגמו (אלמלך) שהוא לבון מוקדס גבוה אינו לפי כונת המלה: רבוע יהי'. כיון שאמר שהחנצב יהי' ארבו הי' אמות ורצו ה', כבר ידענו שהוא מרובע ולמה מזר ואמר רבוע יהי', אבל צא לברוח דשעור ארבו ורצו אינם מעכזים, ואפי' אמה על אמה כשר, דעיקר ההקפדה שהי' רבוע ואם אינו מרובע פסול, וכן מה דאמר תלם אמות קומתו, לא צא להורות רק עיקר חיוג קומת החנצב, דע"פ לר"ך להיות קומתו שלם אמות כשיעור קומת איש, ובאמת הי' החנצב גובה עשר אמות כ"י דהלכתא כתי' (ערש"י ורצ"ג): ונראה לפי"ז שאין לפרש מלת קומתו על גבוה (ה'א"ש) דגבוה הי' עשר אמות, אבל קומתו כאן על היותו זקוף למעלה צשו"י בלא כפיסה, כענין על ראש כל קומה (יחזקאל י"ג) וכל קומה לפניך תשתחוה, האדם שהולך בקומה זקופה (אויפֶרעכטעטעפערד) כי החנצב לא הי' זקוף צקו שיה מנחה עד למעלה, כי אחר שפלה עם אמות גובה עשה זו את הכרכב, והוא היקף בליטה החומת את החנצב סביב לגי', ותחת הכרכב מלמטה עד חציו הקיפו את החנצב כענין היקף של כברה נעשה רשת (ערש"י מנחת ס"ג א' ד"ה מד לגי') ושם היו ארבע פינות להציב בהם את הצדדים. ובתיב"ע מוצא שהכרכב הי' בולט ויולא מודפן החנצב לקבל דבר הנופל עליו, שאמר עם ותהי מנחתא על שלגות מנדחא ואין כפל גונא או גונרא דאשא מעילוי מנדחא כפיל עילוי קנקל ולא יתמטי לארשא ונכזין יתי' כהני מעילוי קנקל ומהדרין יתי' על מנדחא. מוצא נזה כי עיי' בליטת הכרכב ומעשה הרשת שזו והסצעות והצדים נתבטלה זקופת החנצב שאלמטה ממקום המנחה. וכן מננו ולמעלה הי'ה הזקיפה שיה, ועל שלם אמות הזקופת אחר שלם אמות קומתו:

(ב) קירותיו. כל עוקף הכולט מראשו של דבר הושאל עליו שם קין, מנע שהקין צבע"ה הוא עוקף בולט מראשו, וכן קין בן ענוה, וכן כאמר על התועפיות והבליטה המעלייתית, כמו אלמית קין לדוד, ובשם מרדס קרנו, ואמנה על אמה ברום אמה הגמון בראש החנצב מלמעלה בכל זרית חית שנה נקרא קין בהוראה כפולה זרית הכולטות (ה'אָצקעקען): (ה) והיתה ארשת אמרו רבותינו (זבחים י"ג) החורה נתנה נחילה להבדיל צין דמים העליונים לדמים התחתונים, לדבריהם יחכן מאל מאי דאמר קרא והי'ה הרשת, שהי' יומר ראוי לקראו בשם העלמיי מוכר כמו שקראו חמלה לא עי"ם שנעשה מעשה רשת. אמנם לפי ששם רשת יש לכלול גם הוראת רשות, הרגיל בדביר רבותינו (ד' רשויות לשבת) והוא מוקדס המוגבל ונייחד לתשמיש מה שאין מוקדס אחר מיוחד אליו, והמכר הוא הוא המולך רשות צין מה שמתחייב לצין ויה שעליו לענין זריקת דם הקרבתו שמתן בשלם שעליו ונהן בשלם מה שמתחיי, לכן קרא את המכר בשם רשת לכלול זו גם שם החלמתי שחולק רשויות החנצב: (ט) קלעים. כענין קלעי ספינה נקבים נקבים מעשה קליעה (רש"י), ור"כ רשזים, קלעים של סלר המשכן היו עשויים כענין מקלעות ולירים. הגם פירשוהו בצורה

זהרחה כפולה, הא' ענין וילון, כי צלשון ארני נקרא הוילון קלע, כי צל פרשו נס (ישעי' ל"ג) חרגומו למפרס קלע, והוא וילון המנהיג את הספינה. והצ' על אופן עשייתם, שנעשו מעשה עבות וקליעה (געפלאכטענע אומהאנגע): (כ) ואחא חצוה. מה שאמר עד עכשיו ועשיית יובן שיעשה ע"י אחר שילוו לאומנים שיעשו, אונס צאלו השלטה מלוות שורה אחר ואחא, להודיעו שיעשה הוא צעלמו שילוו לישראל על עשיית השמן, ושיקריצ אליו את אהרן וצניו, ושידבר אל כל חכמי לב: זך בתית, ע"י רש"י כאן, וצפי אמור כ"ד ז' מצואר שדעתו כי זך תאר לשמן, וג' שמנים יולאים מן הזית הראשון קרוי זך, כיוצא בזה שמנות פ"ו, וענתה הראצ"ע איננה טענה, כי מן הכמוצים נראה שגלת כחית גם הוא תואר לשמן לא לזית, והעד שגלגלו כמה פעמים צלול בשמן כחית, וכן ועשרים כר שמן כחית (מ"א ה' כ"ה), ופירש"י שמן נקי, שאין זיתים נטחנים צרחים, אלא כותש צמחשת ואינו מעלה שמרים כ"כ צמו הטוחן, ע"כ. וא"כ גם הוא תאר לשמן, והקדים זך טר"ל ששמן זית הוא לר"ך להיות זך, כלומר השמן הראשון היולא מן הזית והוא הנקרא זך, והסוף כחית לומר שאף השמן הראשון הזה לר"ך שיולאנו צכחיתה דוקא לא צמחיה, וכדאיחא שם צמחיה, ומגברו צראש הזית וכותשו וכו' אלא שכל הזית עלמו הנכתש נופל לומר כמות צלשון פעול כמו, ומערך וכמות, אצל על השמן היולא נזית כמות נופל לשון כחית, ולכן יש לתרגמו (לעם רייכטען געשטאקענען אלייוענאלס) (הרו"ה), ועמ"ש צשמן רחית: (כא) באהל מועד. מ"א משכן זמנא ופירשוהו אהל הקבוע והמוצאן לצבור, ותרגמוהו (שטיפטעלעט), ולרש"י פ"י מועד לשון וועד, כענין וועדתי שמה, כמלך הקובע מוקם וועד לדבר עם עבדיו שם (לעלט דער לוחאמענע קונפט), אהל שחמועד הוא צ"ה עם משה וישראל. ול"י צבוית אונקלס שכתב משכן זמנא שפירש מועד על הזמן, כמו לאחות ולמועדים דתרגומו ולזמנין, לפי שהמשכן צמדבר לא הי' רק צנין לפי שמה (איניסטוויילענדעם לעלט), שצנפוע הממנה הורידוהו וסתרו כל חלקי צניו, ולא הי' משמש רק צזמן סכות הממנה, והספך ממונו מקדש שעשה שלמה שנקרא צית עולמים, שהי' עומד כמה מאלות שמים, והוא עשה"כ זאת מנוחתי עדי עד מכון לשבתך עולמים (ע"י רמב"ם ר"ט הל' צית הצמחיה), וכ"א צמכרצ"י (כי משא ק"ד) וקרא לו אהל מועד אשייב צ"י זמנא ממונו לזמן קרא ל"י אהל מועד דהא שר"י צ"י זמן קלוז: מערב עד בק". לתן לה מדה שמהא דולקת מערב עד צקר (רש"י), לפ"ז אין פ"י יערוך כמ"א יסדר, כ"א לשון כערך בההן, וכפ"י יפת שהציא הראצ"ע שיערוך שמן שיספיק להיות הגרות מואירים ווערב עד צקר:

כח (ב) לכבוד ולתפארת לכבוד האל ית' צהיותם צגדי קדש לעבודתו, ולתפארת שיהי' בהן מורה נגדה על כל סציוויה שחס תלמידיו המקוקים על לבו וכתפיו: (ג) לקדשו. לשם כך יעשו הצגדים (רע"ס), והיו הצגדים לריבים כוונה ועשיה לשמן, לכן אמר ואחא תדבר אל חכמי לב, שצ"צו מה שיעשו (רמב"ן). ול"י דלא זו צלצד שהיו לריבים כיונה לשם קדושתן, אף הכוונה לשם צעליהם היו לריבים, ע"י אמר אח"כ ועשו צגדי קדש לאהרן ולצניו: (ה) והם יקחו. אותן חכמי לב שיעשו הצגדים יקבלו מן הנותנדצים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הצגדים (רש"י), וכ"כ רמב"ן הם יקבלו הנדבה מן הצבור ויעשו צה את הצגדים, והטעם לאמר שלא יסקול להם הנדבה מן הצבור ולא ימנה להם כי לאוננים הם כענין שנאמר ולא יחסצו את האנשים אשר יתנו הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי צלמונה הם עשים, וכאשר נאמר צגדים הוא הדין צכל מלאכת המשכן, כי ציום הראשון צלצד כתיב ויקחו מלפני משה, וגם הוא שלא צמחצון לקחו הכל מלפניו, וצשאר הימים הציאו אליהם, ולכן כתיב ויאמרו אל משה מרצים העם להציא, כי להם הי' מציאים, לא שיתנום למשה והוא יסקול על ידם, אצל הם לאמר שגבו הכל מנו וסקלו ואמרו למשה, כדכתיב ויהי זהב התנופה וגו', עכ"ל. ומצריהם לודנו שהזהב והתכלת וגו' שהור"ך לצגדי אהרן וצניו. לא ככלל צנדצת הזהב והתכלת וגו' שהור"ך לנולכת הונסקן, וזה שגלגלכת המשכן נוסר למשה ע"י נאמר (ויקהל ל"ו), ויקחו מלפני משה את כל התרומה, וזה שלצגדי אהרן וצניו נוסר לחכמי לב וע"י אמר כאן והם יקחו. והנה מונקרא זה למדנו (צ"ב ח') שאין עושין שדרות על הצבור פחות משימים. ולא זכיתי להצנין, כיון דהך דהכא לא צא רק מנדצת צבור שאין צה מוקם לכס"י, וכמ"ס כל איש אשר יצבו לבו, וציאר צו צתיב"ע ולא צללמוהו, א"כ לא הי' לחכמי לב צזה ענין השכרה כ"א לאונות למור, ולנאונות אפי' יחיד לאמן להיות גוצר כיוצא שם צגמו. ודע שראיתי דצר מדש צתיב"ע שכתבם כאן והיוון יצרון מן מונוהון ית דהצא וכו', שצוצאר מוצצרו שאין זה ה יקחו מוקצ על חכמי לב שחס קודם דקודם צמקרא, כי לא התחייצו האומנים לתת משל עלמם כל הזהב והתכלת וגו' כדי לורך צגדי אהרן וצניו, אצל הוא מוקצ על אהרן וצניו הסמוכים למקרא זה, א"כ לדעת יצ"ע צגדי אהרן וצניו לא היו צלים מנדצת צבור כ"א ממנון שלהם [וכן פר השטח אשר לו (אחרי ט"ז ו') שלמדנו צו שמשלו הוא צא ולא

משל לצור (ע"ש רש"י) חיצוני מן מנווני' ושעיר המטבח אשר לעם (עם ט"ו) תרגם דמן ממואל דעמאל. זה דבר חיינה, להא' מקרא מפורש הסך דעמו, דכתיב (ויקרא ל"ה כ"א) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו איתו הביאו את תרומת ה' למלאכה אה"י ולכל עבדתו ולבגדי הקדש, מנזרח דבגדי כהונה צהו מנדבת לצור. אמנם זה יש ליישב לה"ש רמזין עם חיל כל איש אשר נשאו לבו, על המכונה העושים במלאכה, ואמר כאן כי לא מנינו על המהנדבים נשיאות לב אבל יזכיר בהם נדיבות, ועם אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה, כי לא ה"י בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד או מי שיאמן בהם ידיו כלל, אבל מלא נצטוו שידע לעשות כן ויבנה לבו דברכי השם לבוא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר דלויי דובר. והנה אמר, שנאו לפני משה כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה, וכל אשר נדבה רוחו איתו הביאו התרומה, עכ"ד. וכ"כ ראצ"ע כל איש אשר נשאו לבו הם חמני לב, וראיי' לפי זה מנ"ש (עם ל"ו ז') כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה. וכן מלת הביאו יורה שאינו מוסב על אשר נשאו לבו, דל"כ ה"י על עושי המלאכה. אמנם מלאכו מקרא אשר מפורש דבגדי כהונה צהים מנדבת לצור דלא כיצ"ע, והוא (צפורה ז' כ"ח) התנדבו לבית האלהים וגו' (וכתוב המלאכה וגו' וכתבות כהנים, ופרש"י לשרת צה, וכ"כ הרמב"ם (שקלים פ"ד), אחד בגדי כה"ג אחד בגדי כהן הדיוט באין מתרומת הלשכה, ומקור דברי הרמב"ם מתוספתא (ספ"א דיומאל) בגדי כה"ג ובגדי כ"הד מתרומת הלשכה, ובתוספתא דשקלים פ"ג איתא בגדי כהנים ובגדי כה"ג, עץ ארז ואוזב ושני תולעת באין משיכי לשכה, נראה שה"ס ט"ס ו"ל מתרומת הלשכה, וכ"כ מנה שכלל עמו עץ ארז ואוזב ושני תולעת, ואלה צהים מתרומת הלשכה במנזרח צמתיחין דשקלים פ"ד מ"ג. (דע שהתי"ע יומאל פ"ג מ"ז חשב שלמד הרמב"ם דינו מנעשה דפלוסין, וכבר דמה ראייתו זקול הרמ"ז שם. והוא הכריח דעת הרמב"ם מנתיחין דשקלים פ"ד דמותר תרומה לכלי שרת, ומאי שנא בגדי כהונה מכלי שרת, יעו"ש. ודבריו תעוהים, דכבר כתבו חוס' (קדושין ב"ד ד"ה ככתבות), דכל זמן שלא נתמנכו אין להם דין כלי שרת אלא קדושת צה"ב. דעת ריטב"א עם צמי' דגם לאמר שנתמנכו אין בהם קה"ג ככלי שרת שהרי אין משתמשין בהם בגופם, ומשעירי עבודה הן ודינם כקדושת דניום. הנה דעת החוס' והריטב"א קותרים ראיית הרמ"ז, ובלא"ה אין ליי' בגדי כהונה מכלי שרת, הא כלי שרת ומותר תרומה קאנרה מתני', ובגדי כהונה מתרומת הלשכה קאמר הרמב"ם (ערוס) כדורות ק"ו ז' ד"ה תנא דבי ר' ישמעאל), ובאמת על חנם דחקו הגדולים למלוא מקור דעת הרמב"ם, ודבריו לקוחים מתוספתא מפורשת ציומאל כ"ל), עכ"ש יש לנו מקרא מפורש ותלמוד ערוך שכל בגדי כהונה צהים משל לצור, וליצ"ע יהיו דוקא משל עלמם מן התורה. ובצור הייתי להג"י דבגדי התרגום שאין לנקד ממונהון ר"י חלוטה כ"א צמלפ"ס, ופי' ממונה טלחה, ולפי"ו נוכל להסב והם יקחו על חמני לב, אהם יקחו מן הממונה על נדבת הצור, ולול' שצמתי"ע הגדפס צעת שפי' ראייתו שהוא נקוד ג"כ צו"י חלוטה. וליי"ש דעת יצ"ע יל' דמאותו טעם שנשמו בגדי כהונה משאר מלאכת הושקן לרש"י ורמזין, שנדבת מלאכת הושקן נמסרו למשה ונדבת בגדי כהונה למחני לב, מנעם זה עלמנו כשמו בגדי כהונה דאחרן ובגדי כהונה של דורות, אה, נדבת בגדי כהונה לא נמסרו למשה, לרש"י ורמזין, מנעם לזות שפתיים שלא יחשבו כי משה מרצה צה"ב וכו' מנעם כבוד חמיו או להעשירו, וליצ"ע מנעם זה עלמנו לא צאו בגדי אהרן ובגדי מנדבת לצור, כדי להרחיק מנעשה לזות שפתיים בתכלית הרימוק, לכן ליה והם יקחו ממוון עלמם יעשה לאהרן ובגיו כהונתם, והם צעין יפה ומכוס ללצור, וכדעת תלמוד ירוש' שהמנדב צג ובגדי כהונה משהי צ"י ממירה ללצור אפי' לעבודת לצור. ומנה סייעתא גדולה לדעת הרמב"ם שספק (צפ"ח מכלי נוקדש ה"ז) צהו כחלמוד ירוש' אף דמחלמודא דידן לא משמע הכי (ע"ש צמנשה למלך), ולכן לא ילפינן בגדי כהונה של דורות מבגדי כהונה של אהרן ובגיו: (ט) ופתחת עליהם. מלת פתח יורה על הכניסה הצולטת (ערכאצנעג לייכוונג, באסרעליעף) והוא נעשה דל"ו, שרושם חמלה על הלוח תמונת אמותיו, וגורד סביבות אותו הרשימות גם באויר אשר צייניהם מנוף הלוח כעוצי אלצע או פחות עד שיושאר האותיות צולטות על שפת הלוח, מאחר שכל מה שצביעותיהן נגרד ונחלץ, והיו א"כ שמות השצטיים צולטות, ושטח האזן סביב ה"י נגרד ושוקע, וכן ופתחת עליו פתוחי חותם קדש לה' (לקמן ל"ו), היו אותיות הליץ צולטות ומלפניו, כו"ש (גמין כ') שלא ה"י כתב הליץ שוקע אלא צולט כדניר זהב, אך שהיו אותיות של האפור והמשן ג"כ צולטות לא נזכר צהום מקום, ומנה דלמרי' (פוטת מ"ח) שרתה על האצנים דליו ומראה להן שמיר והן נבקעות מחליטין, ופי"ש"י שה"י מראה את השמיר עם דליו כתרף האות. ומנעם שהיו שוקעות, ובאמת אין זה ראי' ש"ס לומר שה"י רושם דליו לזות את מלכו, ומנעם שהמיר על רשימת דליו ונעשה

ונעשה זקוק סביב האות, והאות נשאר זולת ואין זה כמק חוכות, אלא שזולת השמיר הי לריך לחסר מן האזנים, אבל על ידי השמיר לא היה לריך לחסר כלום, וכמו ש שנצקו כחלטה המתבקשת; ומנה שנאלר צבני חשן ואפור פחמי חותם, וכן נאלר זליץ פחמי חותם, הסברה נוחתה טכסם שזכין היו האותיות זולעות כן היו צמוטן ואפור, גם לשון פתח מורה על זה שהוא מענין התפתחות דבר ומקבירתו, שזא תמיד זלשון כבד, אשר יורה על הולאת דבר ומקבירתו, כמו מושל צעמים ויפתחור, ויורה גם על התגלות הדבר והיות מוכסה, כמו פתח הסמדר, והוא צעלמו ענין של פחמי חותם, דהיינו התגלות האותיות וזליעתם אחר שהיו סגורים ומזולעים צעלם הסומר של הלוח והאזן, והוא פתיחה ממש שנפתחו האותיות היינו שנעשה להם פתח להתגלות ע"י גרידה שסביב להם, אבל לא היה רופל לשון פתיחה צלותיות שקועות ולומר שנפתחו האותיות, לפי שהפתח והחלל עלמו הוא האות וזולת החלל אין צד רשם אית ועל החלל גופו לא שייך לשון פתיחה כ"א לשון כרי, אבל פתיחה לא שייך כ"א צנחית דבר המכסה; העולה מזה מה שנקרא זלשון הכחוד מקייקה נקרא זלשון חכמי התלמוד מק ירכות, זה כשר זכ"ו שנאלר לשון כתיבה, לפי שעושה מעשה צדק האותיות הנחקק כמו שעושה מעשה צדק האות הנכתב זכ"ו, והיא לורה שוקעת (הוירעליעף), ומה שנקרא זלשון הכחוד פתיחה נקרא אללם ז"ל מק חוכות ולא נקרא כתיבה כלל שהרי אינו עושה מעשה צדק האות כ"א צמה שסביבו (צאשרעליעף), וזמשן ואפור לא נזכר שם כתיבה כ"א פחמי (רש"י), וכמדכרש"י (פקודי דר"ל) מוצאן משקטן הו חתון על אצנין וכד נהירין אצנין חתון היו זלטיין זכר, ושם (דקדק רל"ד ז') שמשן דשזטיין הו זלטיין חתון דלחון: (י) בתולדותם. רש"י פ"י כסדר טולדו, וזכריו אינם לא כח"ק ולא כחצ"ג דפליגי (צבטוה ל"ו) צסדר כתיבת השמות, והרמב"ם (צפ"ע מכלי מקדש) כתב סדר אחר, והוא ג"כ דלא כסדר תולדותם, וזלר"ל כאן כתב דעת הרמב"ם כונה אחרת מות"ש אכ"מ, ע"ש. וכן שני המרגומים יצ"ע וירושלמי משוכים צסדור שמות השבטים. וע"י צתשובת כנסת יחזקאל צתמיחת ספרו שהרמיז לדבר צזה. וכן צס"ג גט פשוט למח"ס זן חציב הלכות גטין ס"י קכ"ו ס"ק קכ"ז יצ"ע דעת רמב"ם צזה. אמנם לכולם אין וולת בתולדותם מושגת, והאמת שאין המכוון צמלת בתולדותם להורות קדר כתיבת השמות רק אושן כתיבתם, כי אחר שאמר ופתחת עליהן שמות צכ"י, שהמכוון צו שמות שצטי צכ"י, וכמוצאר (לקמן כ"א) שמות צכ"י לשני עשר שטי, ולזה אמרו בתלמוד צכלי וירושלמי שהיה כתוב על האזנים גם וולת כל אלה שצטי ישראל (וכ"כ הרמב"ם, ע"ש צכ"מ), וא"כ היו ראוי לכתוב שמות כל השבטים צתוספת י' היחס, לראצני שמועני דני, ולטולל כונה זו צזה וולת בתולדותם, שאין לכתוב שמותיהם צצחית היחס, רק כפי שם התולדה צני היחס, והם שמות ארות השבטים שנקראו צזה צנת טולדו, ומגורם התולדותם (געצורטפלאמע), והו כונה אמרם שם בתלמוד, ומאי אפי מתיים כחולדותם, כשמות שקרא להן אציהן, ולא צשמות שקרא להם משה, לראצן ולא לראצני, שנעוץ ולא שמועני, אמנם מוסדרי כתיבתם לא דברה הורה כלל: (יא) על שמות, כמו צשמות (רש"י), ולדעת דקדק התורה שלא לכתוב צשמות כ"א על שמות, להורות על הכונה, שצעשה שמורץ שמות השבטים יכוין לשמם, ככל דבר צצקדושה, שצבכסה והסומני אליה, לריך שתייה הכונה לשמה, כוויית סוטי ל"ית, וכעצור העור לתסלין וכדומה, ככה צשמות השבטים שהיו משמשים לענין נעלה ומאל, שהכהן המתלבש צרות הקדש ראה צמראה הנצוזה צאותן האותיות הזולעות מהם כנגד פניו ומלרף מהם תשובה על הנשאל, כש"פ שמהראוי להיות פחמי אותיות השמות האלה צכונה ראוי וכזויה, והו פתח על שמות, כלומר הפתח יהיה צצביל שמות צכ"י, (על, כמו על הנער ועל אמתך כלומר צצביל). דלא גרע אפור משאר כלי מקדש דמני עלייהו צתוספתא (ספ"ב דמגלה) חס נעשו ומתחלתן להדיעו אין עושים אותם לבציה, שלריך לעשותם מתחלה לשם הקודש, וכמו"ש הרמב"ם ספ"א מצית הבחירה ודע דצירושלמי (פרק אור להם המנוחה) מני אצני קדש לריך שמהא חניצתן לשם קדש וצקדש יחצו, צכ"י קדש לריך שמהא אצניהן לשם קדש וצקדש יארגו, אר"ח צסם ר"י צמתלוקת הו, הדא אמרה דאפי לבציה פליגי, וע"י רמב"ן צמתלמות פ"ק דסוכה צענין סומנה אי מילתא היא אי לא: (יב) אבני זכרון. האזנים חכירו את אהרן צמתלמות ממיד את צכ"י, חס ויעיל לו להגות הכוזה לכל עת ומלטרך; על שחי בתפיו לזכרון. פירש"י שיהא רוחה הקצ"ה השבטים כחובים לפניו וימכר דקדשם, והרמב"ם כתב לזכרון, ולהשיג רמוים על ישראל צכותם, ולקמן (פ"ב כ"ט) ונשא אהרן וגו' על לבו וגו' לפני הי ממיד, כי הרמב"ם מ"זכור ה' זכותם ויפקוד את צביהם לשלום צכותם, והרמב"ם כתב שם על לבו לפני הי, להתפלל עליהם צעצודתו; והוא יותר ככון ע"ד השעו להרמיק את הדברים המזכירים צני שאין שכתה לפני כסא צכורו ית', ולהסב אותם אל האדם העלול ומאל על השכתה והוא לריך לענינים המזכירים אותו ממיד, ועמו"ש צצעהלותך צפ' ומכרתם לפני ה"א; הקו

(טו) חישן משפט. משפט לשון צירור דברים שמתחם ומצטרף דבריו (כ"ט). ולפי"ז מעשה הסוּפן סתומים, כי לא ציאר מה המה הדברים שע"י הסוּפן מפורשים ומצוררים, אם הם עניינים מהצריאה הראשונה והסתגלות דורות ראשונים וקורותיהם, או הם לויים ואזהרות, או תוכחות ויחסים ודברי למוד וכדומה, ולקמן (פסוק למ"ד) דברי רש"י יותר מנזארים, שכתב, שהסוּפן נקרא משפט, ע"ש האורים והתומים שהיו נחויים בצפלי, ודבר ישראל נשפטים ונכוחים על ידו אם לעשות דבר אם לא. ולפי"ז פי שנים צהוראת משפט, אה' לשון צירור (גרינדליכע ערארטערונג), ה"ז סדור עשיית דבר ומנהגו, כמו מה יהיה משפט הנער (שופטים י"ג י"ז) דתרגומו מה חזי למענדל לעוליונא (צעהאלדונג, פערהאלטען). והנה תלת חשן, פירש"י (לעיל ד') תכשיט כנגד הלכ (המזה), ותש"ב פי חשן כמין כרתק וכיס. וי"ל להוסיף שנקרא כן ע"ש פעולתו, כי התכלית המכוון צמוּפן הוא לזדוק ולשחול זו לרכי ישראל, כי הבהג המהלכש צדוח הקדש ראה במראה הנצוּפה צלותן אותיות הצולמות זו כנגד פניו, ומגדף מהן תשובה אל הנשאל. ושם חשן הוא צהפך אחרון נחש נחש, ותרגום נחש ינחש (ס"ח וקץ) צדקא וצדק. אלא ששם נחש יורה על הצדיקה צעניני חול ודברי הכל וטעות, ושם חשן יורה על הצדיקה צעניני קדש. ולהגדיל צין הקדש והאמת לצין הסול והסקר, הטיל צוה הנ"ן בסופו להיותו כשם התאר. וצוה מוצלל מעשה חשן צאורים ותומים, מעניני שאר הנצוּפות, כי הנציא על הרוב היה מודיע נצוּפות דברים צלתי קדימת שאלה וצדיקה אחריהם, אמנם הודעת הסוּפן האורים ותומים לא היה רק אחרי שהיה מן העורך אל הצדוק לזדוק ולשחול, ואז היה הכה"ג נותן משפט קלר ותשובה תרולה צדוק קלר, עשה או לא תעשה. הנה יהיה טעם חשן המשפט, תכשיט שיכולים לזדוק ולהשיג ע"י צירור דבר שאנו מנסוקים זו אם לעשות אותו או להמנע ממנו, (שמוק לר אונטערזוכונג איינער גרינדליכען ערארטערונג דעם פערהאלטענא). ואונקלס תרגם חשן משפט חשן דינא, נראה שמתקשו על משפטי ה' ותורתיו, אם היה לז"ד ספיקא דדינא היו יכולים להתצטרף משפטו ע"י שאלת א"ת, וכתיב צתיצ"ע חשן דינא דז"י מהודיע דיניהון דישאל דלחכמי מן דינינא. וכן על פי ילאו ועל פי יבאו, תיב"ע על מיתרי יסון עלין למידון דינא, (פינתם כ"ו כ"א). וז"ש (ספ"ז דיומא) אין נשאלין כ"א למלך ולמנחם מלחמה (ללרכי לצור הגדולים כעניני מלחמה וכדומה) ולז"ד הגדול (לפשוט ספיקא דדינא) ע"י עירובין מ"ה א' הרי שמואל וצ"ד קיים, ופירש"י מדי דליסור והיתר לא משייל צאורים ותומים. וע"י תמורה ט"ז בהלכות שנשתכחו צייני אצלו של משה וא"ל ליהושע שאל וא"ל לא צעומים היא: (טו) מעשה חרשב. אף שהיה כופלין את הסוּפן אחר כך ואין הבורה הפנימית נראית לא תעשו מעשה חרשב, שאלין זו רק לורה אחת (להרמז"ס פ"ח וכלי מקדש) אצל תעשו מעשה חרשב מוצב שהיו שני לורות לשתי קירות היריעה: (טז) זרח. הוא מידה כשיעור רחוק אגדל מן אצבע קטנה צלצעות מסחרות, ודומה לשרש זרה ויז ע"פ המים שענינו הפיזור, (צומכדש"י ותרגום קע"ה) מאי זרת דלחשתחו ואחשורו לכל סטרין כד"א חריתי פרש על פניכם). ופליגי צוה תלמודא דידן עם תלמוד הירושלמי, לירושלמי זרת הוא שליט אמה, ולצבלי הוא חלי אמה, ואין מתלוקותם צנתיאות רק צליחות המדינה, כי כשמודדין מאגדל לורת צוה כשפושטין היר היה שליט אמה, ואם תמודדו מאגדל לורת דרך שאר ראשי אלצעות וממודד עקום כמו הראשי אלצעות אז מאגדל לורת חלי אמה (הג"ח צפ"י למשנה ז' פ"ג דערלה, ע"ש דברים נכונים צוה): (ב) במלאותם. כשיעור מלוי עניין של אצנים יהיה גוונם המצבולת לא פחות ולא יותר (כס"י) ולחלמודן (סוטה מ"ח ז') צמלואותם מוסב על תאר האצנים עלמון שהיו שלימות ולא יחסר מהם כלום, כמ"ש אין מוסקטין עליהן צאומל ולכן היו לריכים לשמיר, ולשון מלאותם כענין צכסף מלא יתנהג לי שענינו שלימות: (כא) והאבנים תהיין. כשיקדשום המהנדסים יהיה הקדשם לשם כך שיכתבו עליהם שמות השצטים (וי"ל שלכוונה זו הוסיף יב"ע צמרגומו ומרגלימתן סהויין מתכנסן), ותהיינה שמים עשרה כנגד שמותם לא פחות ולא יותר, וכן המתחם יפתח אפן של כל אחד מהם על שמו ולא יחליף לא האפן ולא הכונה מזה לזה (כע"ט) מוסקים עם מ"ש לעיל י"א: (כב) וירכבו את החושן. לדעת קלח המפרשים הוא מלשון גבוהות, ולרש"י הוא לשון חבור, והוא יורה על מין חבור צאופן שהיו הדברים הממוצרים מיושרים בצדקם, שלא יהיה האחד צולקו על חבורו או גבוה ממנו, ויראה צאומל וירכבו את הסתן שיחבר את הסתן עם האפוד על ידי עמיל תכלת, צאופן שהיו שוים למעלה ולא יבזה אחד על חבורו (איינע געראדע ריכטונג זעטען), ולפירוש זה אין צעלם הדבר הפרש צין פירוש רש"י למי שאר המפרשים, ולא נחלקו כל אחד בפירוש מלת וירכבו, ונחה והרכסים לצקעם (ישעיה מ') היינו גצעות הצולמות ציושר זו כנגד זו ואין מקום לעבור, וכן מרכבי אש (מהל"ה ל"א) שנתצרים ומישרים דבר אל דבר שהיו מכוונים היטב והיו נראים אמתיים פענין עפלי שקר ומלמדי מומה (כע"ט): (ל) האורים והתמים. הוא כתב שם המפורש (לכוונת שם צן מ"ז, ע"י ל"ל) והיה

נתנו צתוך כפלי הספן (ר"ט'), וכן פירשו כל המפרשים, וברמב"ן הענין מנואר יותר, והרצה
 חזקוני שלא מלאחי-דבדרי הרמזים כלום, כי צפ"ט תכלי תקדש שמנאל שם כל פרי מעשה
 חסן ואפור ולא הזכיר כלל מאורים ותמים, ואיך ישנו מקרא מפורש. לכן נראה לי לדעתו אין
 אורים ותמים שמות קדושים כדעת המפרשים, רק שנים עשר האצנים שהיו חרוצים בשמות שנים
 עשר שבטי ישראל, הם עלמם קראן הכתוב כאן בשם אורים ותמים, כי הם עלמם היו מאירים
 והמיימים דבדריהם צבליטת אוחיותיהם אל הנשאל בהם. ונראה לי עוד דמלמד לכבד פעולותיהן
 הנשללה הזאת בתפוצת הנשאל בהן הונח עליהן שם אורים ותמים, כי גם מלד עלמותם יתכן
 עליהן שם זה, כי אצנים שונות כאלה מופיעים להיות זך צהיר ומאיר לכן נקראו אורים ר"ה
 לומר צעלי אור; גם האצנים האלה לקחו למסן כבדיותהן הטבעי, לא שלט עליהן יד המוצאים
 והסופלים, כנה שכתוב רמב"ן (ר"ט תרומה) שאצני הספן נקראו אצני מלואים דתכנונם אצני
 שלמותה, שהיו שלמים ולא נחלבו מנחלב גדול ולא נשתנו מתמותהן הטבעי, והם כתיבת השמות
 עליהן לא היה מעשה חרש, כאחרם (קוטה) אצנים הללו אין כותבין עליהן דדיו ואין משרטין
 עליהן בציוראל אלא מציא שמייר ומראה להן והן נבקעין ומאליהן (עיין שם ברמב"ן), הנה
 לשמות האצנים האלה שלא נתמסר מהן מצדיותהן ותמותהן הטבעי נקראו תמים ר"ה לומר
 שלמים צלתי חסרון, והנה למה שפירש"י על ומלאח זו מלואח אצן, שהוא מלוי האצנים צמותה
 המצבולת (ומלאח זו לפירשו כמו צעזרו כלומר צעזר החסן ולנרכו יעשה מלוי אצנים צמצולת,
 כמו נסע ינחם זו, ספי זו צעזרו לראצ"ע שם, וכן ועשית על החסן פירש"י צביל החסן),
 ח"כ חסר פדין חזור ומצבולת האלה אל הסוסן, ע"י אור כאן ונחת אל החסן את האורים ואת
 התמים, כלומר תחבר ומצבולת האצנים אל החסן ר"ל אל אריגת חמיכת צגד המרוצע, וגם אם
 נפרש ונחת זו שחור על הספן כלומר שימלא את החסן באצנים שמהיינה זו אלל זו צאופן שהיה
 החסן מנוולא באצנים (כח"ס ר"י), מ"ו חזר ונחה אל החסן את האורים והתמים,
 מפני שנתחדש צזה הודעת פעולותיהן הנשללה (וכמו שכתב ג"כ ענין אחר צבנוי לשון ונשא אהרן
 את שמות, ונשא אהרן את השפט); ואמר את האורים ואת התמים בכתב מלת את, אין מזה הוראה
 על ענינים גפרדים, כי גם צעלם אחר מלאניהו כפול, את צנך את יסידך, ולהיות שדיצר הכתוב
 עד הנה מ"צ האצנים שמועצעים להיות צעלי אור מלואח, וקראם אצני מלואים להורות על שלמותהן
 כבדיותהן צלתי יתמסר כלום, לכן תלה בהם ה' הידיעה האורים התומים; גם מלאנו ה"א להורות
 על שידוצר ומנו צעתיד, כי ציווי הצריאה אחר את יום הששי יום השציעי לפי שיווכרו צעתיד,
 ציום הששי והכירו, אל ילא איש ממוקומו ציום השציעי, ככה באצני הספן צעתיד לדבר ויהן כמיש
 ושאל לו צמשתפ האורים, לכן הוסיף בהן כאן ה"א. ושינה הכתוב צין אצני האפור לצין אצני
 האורים והתומים, דצאפור אחר לשון שינה (לעיל י"ג) ושמה את שתי האצנים על כתפות האפור,
 וכאן אחר ונחת אל החסן את האורים, כי לשון שינה יורה יותר על הקציעות מלשון נתינה
 (עמ"ס ר"ט ט'), ונראה ח"כ שאצני האפור היו מפורצים בקציעה תמידית, אוננם אצני האורים
 והתמים לא היו מפורצים באריגת החסן חזור תמיד עד שיעשו שניהם צנוף אחד, כ"א חזור
 חלוי, כשני גופים גפרדים זה מזה ואחד חלוי צמצרו, ולזה צבליטת הנגדים (צפ" לו ח' ז') אחר
 ויתן עליו את האפור, ולא הזכיר שינת האצנים זו, אצל צבליטת החסן אחר שם וישם עליו את
 החסן ויתן אל החסן את האורים ואת התמים, כי אחר שלצרו אריגת צגד החסן צאופן שלא ית
 מעל האפור, תלה זו את אצני האורים והתמים. כן י"ל ציסוצ דעת הרמזים שהשמיט צמעשה
 החסן ענין האורים והתמים, כי אחר צציאר שם קציעת שנים עשר האצנים צחשן, חו לא לריך
 להזכיר עוד אורים ותומים כי הם צעלום י"צ האצנים, ומלשון הרמזים עלמו מוכח שקורא י"צ
 האצנים בשם אורים ותומים, כי (צפ"י תכלי תקדש ה"י) כתב, עשו צצית שני אורים ותמים כדי
 להשלם שמונה צגדים, וכ"כ צפ"ד מציית הצמירה ה"א, ואם ה' דעתו צאורים ותמים השם המפורש,
 ה' פעלים שמונה צגדים גם צלעדי השם המפורש (ע"ש צהשגת הרצ"ד וצכ"ג). והנה הכינו
 (צפ"ט ומכינו ה"י) הזכיר צפ"י אורים ותומים שהוא שם המפורש, וכן (צבלכה י') העתיק דברי
 הסמו"ג צצצית שני לא ה' צחשן אוחו השם, ותמהני שלא התעורר כלל על השמות הרמזים ענין
 האורים צמעשה החסן, ודעתו ע"כ ללא כדעת המפרשים את האור"ת על שם המפורש, וצמפטי
 דבדרי מפרש"י התורה מלאחי לרי"א שכתב, כד חצרו מוחממים שהאצנים ההמה שהיו כתובים צשמות
 צריי הם עלמם הנקראים אורים ותומים, וע"כ צרי"א מה שהשיי עליהם, ודבדרי הג"ל תראה שאין
 צמשונותיו כלום. הנה אף שמונחתי מנקת חממים סעד לדברי צדעת הרמזים, מ"ו הוא תמוה, כי
 התכנום המייחס ליצ"ע חרנס ג"כ אורים ותומים על שם המפורש כדעת המפרשים, לכן דברי
 הרמזים ל"ע. עיין מ"ג ח"א פס"ג: (לה) וגשטע קולו. כתב רמב"ן על דעתי הוא ציאור למלת
 הסעמוקים

ותלויים זו בשני ראשו צבאמעיתו. ששה צב' מקוונות הללו, פתיל לולעלה מנחון ואחד מצפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי עורף שלשתן, וינאלו צין אורך הטם ופתילי ראשו מקיפין את הקדקד, והפתיל האמצעי שצבאשו קשור עם שני ראשי השנים, הולך על פני רוחב הראש שלמעלה כנאלו עשוין כתיב כיצב, ועל הפתיל האמצעי הוא חומר והי' על המלגפת, והי' נתון את הציץ על ראשו כתיב כיצב על המלגפת, והפתיל האמצעי נמזיקו שאינו נופל, והטם תלוי כנגד מלמו, ונתקיינו כל הנקראות, פתיל על הציץ וציץ על הפתיל ופתיל על המלגפת וולמעלה (וכי' הראצ"ד רפ"ט דכלי מקדש); והרנצ"ן טען על רש"י, שהכתוב אינו מלוח רק לעשות פתיל תכלת אחד, והוא עושה ששה, ומה לוך לפתילים שצבאמע, והרי הוא קשור מאחוריו כדרך כל ציץ, אלא לא הי' רק פתיל אחד, שהטם הי' מקיף מאחון לאחון ונוקב בשתי קלותיו ופתיל תכלת נכנס בשתי הנקבים והציץ נקשר זו כנגד העורף, והי' לוף צמלגפת גרונה הראש ומכסה זה אחורי הראש למטה עד העורף, ומניח הציץ כנגד ונלמו מאחון לאחון, והנה המלגפת מאחון לאחון לאחורי כנגד העורף, והציץ כנגדו מאחון לאחון על מלמו, ופתיל שהציץ קשור זו יצוא על המלגפת, והו' ושמה אותו על פתיל תכלת שניכנס הפתיל צנקצי הציץ והי' הפתיל על המלגפת לאחורי חזויו כנגד העורף, אל מול פני המלגפת הי' הציץ, והי' על מלמו כנגד המלגפת, והי' ושמה המלגפת על ראשו כלומר למעלה צעליון שצבאש. ות"ש (כ"ט ו') ונתח את נור הקדש על המלגפת, פי' שיקשרנו עלי'. ואין להקפיד צין ויתנו עליו פתיל תכלת וצין ושמה אותו על פתיל תכלת, כי בשניהם יש לפרש כאילו חומר צפתיל שיחנו זו פתיל תכלת, או ישמש על צנקוס אל, ונתח אותו אל פתיל תכלת, ויתנו אליו פתיל, כי הפתיל נתון אליו והוא אל הפתיל, כי זו יסוך כאשר יכניסו הפתיל צנקציו של ציץ, וינאלו הפתיל הוא על הציץ והציץ על הפתיל, עכ"ד (וכ"ד הרנצ"ס צבאצור רפ"ט דכ"ט שלא הי' ציץ רק פתיל אחד). טענת הרנצ"ן על רש"י היא חזקה, וגראה שדחקו לרש"י להכרות צפתילין, מדחיתא (חולין קל"ח) כיפה של לומר היתה מונחת צבאש כה"ג ועליו הציץ נתון שני ושמה אותו על פתיל תכלת, ופירש שם רש"י כיפה, כוצע קטן; דעל כרוך אין לפרש כוצע מונח המכסה את הראש, לד"כ לא הי' מקום פניו צין ציץ למלגפת, ואין קיינא לן דשערו הי' גראה צין ציץ למלגפת שעליו הי' מניח תפלין, לכן פירש כהן טע"ג פתילי הראשנים והאומעניים נעשה על הראש כתיב כיצב, גם חמר שצבאמעו היו שנים, כי אילו הי' צבאמעיתו פתיל אחד ינאלו מן הציץ על ראשו עד העורף, אי"כ הי' הפתיל חוץ לתפלין, לכן חמר שהיו צבאמעיתו שני פתילין, וכשהי' מוסבן למעלה על הראש הי' מפקיין זה מזה, וצייניהם הי' מונח תפלין של ראש. ובחמת צלשון הנקרא פירוש רש"י דחוק נאלד, כי לפירושו מואמר והי' על המלגפת מוסב על הפתיל לא על הציץ, ומה שזאמר אחריו אל מול פני המלגפת חוזר על הציץ, ולפי' רנצ"ן רנצ"ס שלא הי' רק פתיל אחד, מוכרחים אנו לוונר דלא חשו אהך כיפה של לומר דחיתא שם צבולין, כי לשון כיפה צכל מקום הוא ענין כוצע המכסה את הראש, והה' אי אפשר, לנאוי דקיינאל ששערו והי' גראה צין ציץ למלגפת להנחת תפלין, לכן דחאוה מהלכה (ונתיישב צזה תנויית צזה רפ"ו דמכ"ט, על שהשמיט רנצ"ס הי' כיפה של לומר); אומנם גם לפי' הרנצ"ן קשה לוונר שלא הקפיד הכתוב בלישני, ויאמר פעם ושמה אותו על פתיל, ופעם ויתנו עליו פתיל, ולשניהם כוונה אחת, גם לפי' והי' על המלגפת מוסב על הפתיל, ואל מול פני המלגפת חוזר על הציץ, לכן י"ל ציישוב לשון הנקראות, שיש הבדל גדול צין מאמר ושמה אותו על פתיל תכלת, וצין מואמר ויתנו עליו פתיל תכלת, והוא לפי מה שפי' בערוך (ערך כפה) כיפה של לומר הי' מונח צבאש כה"ג ועליו ציץ נתון פי' כיפה חוטי דעמרא צבולין מעשה עצות ורוחב שתי אלצעות שיעור ציץ, וכן פי' הר"ף בשבת פי' צמה אשה, ולפי' פתיל דקרא דילן כלשון למיד פתיל (תקוט י"ט ט"ו) שפירש הר"ם צ"מ פתיל הוא חתיכת צבד קטנה, ודומה לו צבצרי המעשה פתילת הצבד שקפלה, וכן חותמך ופתילך דיסודה פי' הרנצ"ן פתיל הוא סורך קטן שיעטפו צו קלת הראש, ולרש"י שפי' למיד פתיל, פתיל לשון חצור כמו נפחולי נפחלתי, שפיר יוצן הנחה שם פתיל גם על חתיכת צבד, כלומר חוטים מחוברים יחד, וטעם ושמה אותו על פתיל תכלת שקשים את הציץ על כיפה של לומר, והוא חתיכת צבד קטנה, וצא הכתוב להורות על מקום הנחת הציץ צבאש, ואמר, והי' על המלגפת כלומר הציץ הי' סמוך למלגפת, על כמו על עין המים שפי' אלל לוד סמוך לו, ולהורות צלענות יוחר על מקום הנחתו, שלא ישה צלדדי כראש או מאחוריו הוסיף לאמר, אל מול פני המלגפת הי' שיינס הציץ סמוך למלגפת לוד פניו (וכמדומה אני שצמלת מול צא להורות על ריח המפסיק צין הציץ למלגפת להנחת תפילין, כי מול מן מל, שהוראתו הראשונה על תכלית הגשם וקופו וכענין קלה, ומשם קלה יאמר וקלות את כפה, ומשם מול יאמר ומלת אותו (חבשיטע), לכן אמרו (סוקס ל"ג) מול הגבל רחוק מן הגבל, והי' טעם מול כהן ענין הפרשה והצדלה צמקלת (איס אצטענד)

שיהי' הציץ סמוך ומופרש קלח מן המלנפת). הנה לא ליצר כלן הכחוצ רק מוקדם הכחח הציץ, אוננס זלחיה אופן יהי' הציץ אחח קצוע זמלת שלל ישול וזלחיה דרך יהי' מחוצר סמוך למלנפת, כיון שזינו מוקף כל עיגול הרלש כ"ח מלחן לחן, זח הענין חסכר כלן זגילה אחח זמקס אכר, ומחח אחר ויתנו עליו פחיל חללת לחח על המלנפת מלמעלה, כלומר יתן זניץ חוץ חללת, שמכניסו תוך אחח מנקציו שזכני רלשיו, ויקסרס יחד מלחורי ערשו, וזכח יכול ליחט סמוך למלנפת אכר עליו מלמעלה. חס פחיל דחחם הוה חוץ כחחיל דלילת, וטעם מלמעלה, כמו ילנחס הכחח חחחי (לקנן כ"ט למי"ד) שהוסף רש"י מלת אכר, וכן זכרזח מוקמות כשיוצן מלחיו יחכר מלת אכר. וזלשון המקרה חס יורה שמדכר מהחזרות חוץ חל ניץ כדי לחכרו למלנפת, מדלמור ויתנו זגרי לחח זגרי, כלומר נחיתח חוץ כדי לחח על המלנפת. אוננס כלן שזמר ושונח אוחו, הלשון זעלמו יורה שידכר מהנחת שטח כל אורך ורוחב הציץ על הפחיל כלומר על הכיסה. ולפי רש"י ורמז"ן קשה הלשון מלד, כי חיד ילמור "אוחו" על חלק היותר קטן שזכרלש הציץ שמכניס זנקבו חוץ, כמו שזכנחת לחח על שולחן לא יתכן לומר ושונח אוחו על הלחם ודע כי זימחס הרלשוניס הי' המונח גם זכאר זני ארס לקשט עלונס זככשיט ניץ על המלח, ומחחיו היו מניחיס כיסה של למר, כזמחני רש"י דשזח לא חלל אשה לא זטוטפת ולא זכזבל, ומפרש זגרי זטוטפת מוקפת לח הסדחת מלחן לחן, וטוטפת הוה אפחייני, ופי' הרמזים חס זמחני, טוטפת הוה ניץ יקסרו אוחו על המלח מלחן לחן. וזכזבל פי' זגרי שהוה כיסה של למר, ופי' הרמזים כזבל הוה מחיכה של זגד כמו מלנפת שקושרין אוחו על המלח וותחין הציץ עליו כדי שלא ייקף הציץ זמלח. וזעכרך כי שהכיסה הי' מוקבל הזוחמה שלא יעוקף הציץ (עיי' ערך כפה). ולפי"ו יתכן מלד למרש פחיל דקרח דילן על כיסה של למר שהי' מונח על המלח חחת הציץ, כיון שהי' על מלחו חמיד, וזמלח מחיליים חמיד וזלמולי זיעה והס יטנפו לח הציץ, לכן זח הליווי כלן לשום חחת הציץ לח הכיסה של למר לקבל זוחמת הזיעה, כי חס זכאר זגרי כהונה היו מנועיס מללנחס זמקומות הזיעה, כמי"ש ולא יחגורו זיעה, כמי"ב שזריך ליחכר זזה זניץ שזו חס הוי' זיה. וחלח הקורח המזכיל שיס עיניך על שזוי לשון המקראות, דכלן אחר ושונח, ושס אחר ויתנו, כי ההזבל זין לשון סימיה ונחניה הוה, לשון סימיה ישמש כשנלרך חיה סדר מחוייב, ולשון נחניה ישמש על דכר שאין זו הקפדת סדר, כמי"ש זפי' פקודי, לכן זכנחת ניץ על הכיסה, כיון שלא הי' הכיסה רחב יותר מהציץ, היה לריך להפקיד זכנחתו, שלא יהיה הכיסה זולטו מלד אחר של הציץ יותר, חס מלד הכחחת הזוחמה מן הציץ זלחוח חלק שלא חמוץ הכיסה זיעו למלח, חס מלד שזלעטחו יותר ללד מטה יחשיך חן מלחור עיניו, וזלעטחו ללד מעלה חיה מלעלה חלפיה לחפליח המונחיס חס, לכן אחר זזה לשון סימיה, ושונח אוחו על פחיל חללת, שזריך להפקיד על סדר הנחת הציץ על הכיסה. אוננס חס זככנסת חוץ חל הציץ ללורך הקשירה, חן שום הקפדה לח זמקומות הנקב שזכרלשי הציץ ולא זשיעור הכנסת חוץ, זין שיהיה הנקב זרלש הציץ ללד מעלה זין יהיה ללד מטה זו, זין שזכניס חלק גדול מן חוץ תוך הנקב או קטון ממנו, לכן אחר חס לשון נחניה, ויתנו עליו פחיל חללת. הנה חרחה לזפידושל דילן שהוה עפי' דעת החלומר, יסכים לשון המקרא מכל לד. ולרש"י ורמז"ן גם שטי לשון זה לריך יישוב, כיון דשנייהס מן הכנסת חוץ ידכר, ודע שזחום' (סוכה הי' ד"ה וזל יוכית) זכילו זכס ריז"ח שהלץ לח היו מונח על המלח מונח כ"ח למעלה מן המלח מהחללת השער ולמעלה מוקוס הנחת חפלין, ורלחיתו מתרגס אינוקלט, שחרגס והיה על מלח, זין עיטוהי, והוה כמו זין עיניס דכתיב גזי חפלין, ע"ש. ולח זכניותי, כי חילו זכאר מוקומות היה מתרגס מלח זלשון אחר, כגון פדת או אפוחל, ורק כלן היה מנחה לחכמו זין עיטוהי היה רלחי' מונח שאין מלח חלומר כלן מלח מונח כ"ח למעלה זמקוס חפלין, והלחוח חיו כן, כי זכל המוקומות שזכיק שהחכר חס מלח יחגמוהו ג"כ זין עיטוהי, חף שאין זכס חוכוון רק המלח מונח, ולפי"ו מה היא רלחית הכיז"ח: (לח) חזיה זגרי לרצון. פירש"י חמיד ללוח חפי' חיו על מלחו, קילר זכינו מלד כי לא פי' לנו חוץ דלמור קרל והיה על מלחו, דמנמע דוקח זעורו על מלחו מלח, גם כן לזכרו מחוצר מלח חמיד למח שזחריו, והוה חפך נניח טעם, אוננס לפי הזכור (זימוח זי) מלמור והיה על מלחו לקצוע לו מוקוס הוה דלחי, כי כל טעם שחזמנו לו עזורה ולונח שזר זכדיו לריך שילנחס ג"כ על מלחו הציץ, והוה מוקוס קזיעתו לח זחלק אחר מנוחו, לפי"ו ח"ל להוליה קרל מנשנעותי, שונח חמיד מחוצר עם מה שלפניו, ורל חמיד זענח הלנשו לעזור עזורה; חלל דלפי"ו היה מן הרלחי להסמוך מלח חמיד עם מלח והיה, כי להורות על היות מוקומו היה רלחי לומר והיה חמיד על מלחו, ומדשני קרל זלשונו לכחוצ מלח חמיד לזכוף יורה שיש לו ג"כ החחזרות מה חל מה שלחריו, והוה ישרת לזני המלחריס כמו שהוה רגיל זכאר מוקומות, וכחילו אחר והיה על מלחו חמיד, והיה ללרון לפני הי' חמיד, וטעם המלמור

המאמר השני שהלצין מרלה תמיד אפילו באינו על מלחו; וגם לאורך דליקף שאין הלצין מרלה אלא צעודו על מלחו מן והיה על מלח ונשא, ישרש קרא לילן להורות על קציעת מקום הלצין (כנצחאר שם ציונא), אמנם שתי העמדת מלת תמיד לבסוף יורה לדרייה צבונה סבייה על הויית מתפנת הכה"ג, שיהיו עיניו ולבו תמיד על גודל קדושת השם שנושא על ראשו כל יסיה דעתו ומנו לעולם, ומלילת והיה על מלחו כמו והיו הדברים האלה אשר אנכי מנודך היום על לבבך, אשר ענינו שימת הלצ על הדברים והשגחה המיוחדת בהם כל יסכחם לעולם, וכבר יורה לשון הוי' על השגחה, כמו אחת תהיה על ציתי שענינו השגחה. ודע דפירוש זה האחרון ר"ל הויית המשגחה שלא יסיה דעת ומנו, הוא לכ"ע, ולית מאן דפליג בזה, כמו שהוכיח דתשו' שאגת ארי' סי' ל"ט. הנה בזה דר"ל מצוהת צמחמותה דקרא על פשטי'. והרלב"ג פי' מפני שהלצין צל לרצת עון הקדשים, מן הראוי שיהיה על מלח כה"ג בכל יום ויום, כי הקרבות היו קרבים. בכל יום ויום, וכה"ג אם ירלה יקריב ומשמש בכל יום וגילתה התורה בזה שאמרה שיהיה הלצין תמיד על מלחו, ללמדנו שאם ירלה יוכל לעבוד עבודה בכל יום ואנשי המשמר לא יוכלו לעכב בזה. ועי' גלד"ל שהוכיח בזה ראות שהיה הלצין על מלחו תמיד אפי' שלא בשעת עבודה, דנגדי כהונה נתנו ליהנות מהם. ויותר כ"ל לכוין מלאמנם, והיה על מלחו תמיד שלא יסיה דעתו ומנו. שהוא ככלל במלת תמיד, כי עיקר שרש תמיד הוא שתי אותיות מ"ד, שהוראתו השמעות והתפעלות (אויסטרעקקען אריקדעאנען) כמו ויתמדד על הילד (מ"א ז') צית מדות (ירמיה כ"ה) רלה לומר מוסטע ומרות (אויסגעדרעהט, געריימיג) כתבונותו צחין דמשחק, וזהו מלת תמיד על המשכת הזמן והתפעלותו (לייטערשטרעקקונג, דויערנד, צעשטאנדיג), והנה שם מדה ישמש גם על המשער צמחצחו לבר כמות הדבר, כמו מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ') ומדותי פעלחת אל חיקם, ר"ל אשרע מדות פעולתם כדי לענשם מדה צמדה, וכן המשער צמחצחו לעשות כל פעולותי' לפי המדה והשיעור המיוסד על פי החכמה נקרא בעל מדות (מאָסיג) עי' פ' שלח אנשי מדות, וכן הלמודים הדברים, השקולים צדעת ומשוערים בהשכל לתת מדה ושיעור ראוי לכל חלק פרטי שמתחלקים הלמודים בהם נקרא מדות, כמו שנו מרותי' בהשכל לתת מדה ושיעור ראוי לכל חלק פרטי שמתחלקים בהם נקרא מרות, (כצממות רבה פ' מ"א) מודד את התורה. ככה לדעתי יורה מלת תמיד (שמתעב) ומענין מדידה) על עשיית דבר כפי שיעור הראוי וכפי המדה המחוּבצ בו, וזה ואנשי תמיד יבדילו (יחזקאל ל"ט י"ד) ר"ל אנשים המדקקים בצעשיהם ומקפידים מאד לנקול צדעתם ולמודד צמחצחם על כל פעולה הנעשה מהם שיהיה כפי הראוי והמחוייב (מאָננער פֿאָן גענויער ערוואַנגונג) כי האנשים האלה היה לריכים להשיגת שלא יונאם בכל הדרך גם הקטן מאד כמותו ואפילו עלם כשעורה. (ולדברי המפרשים שם מלת תמיד, דחוק מאד סמיכות מלת אנשי) וזהו הענין מלת תמיד כאן לרבותינו, אשר והיה על מלחו תמיד, כלומר שיהיה לומר צדעתו וישער צמחצחו איכות הקדושה שהוא נושא על ונלחו, כל יסיה לעולם דעתו לדבר פחות ונצוה המלל והמצוה את שם קדוש העליון. ועל דברי רש"י שכתב, אי אפשר לומר שיהא על מלחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת עבודה, תמה הרב צעל למה לדרך, דחלמודא לא קאמר אלא מי משכמת לה תמיד על מלחו מי לא צעי למיעל לבית הכסא ומי לא צעי מים וכו' ונשנע צהדי' שהיה על מלחו אפילו שלא בשעת עבודה, יע"ש. ולא ראה הרב דברי ריטוב"א (צמ" לקדושין דפ"ו) ללונקנא דתמיד אחי שמרלה תמיד אפי' באינו על מלחו חו לית לן למדרש תמיד ומנו, והוי הלצין כשאר בגדי כהונה לאסור צמדינה שלא בשעת עבודה, יע"ש. ובדברי תוס' (יונא ס"ט ד"ה בגדי כהונה) דאפי' צעורה אסור לכתחלה ללצטן שלא לנודך עבודה, דקאמר בגדי כהונה חין בהם מעילה לפי שלא נתנה למלחכי שרת שיוכל להזכר להסיקן מיד אחר עבודה, ומשנע לכתחלה אסור ללצטן דצוה אפשר להזכר, ע"ש. ומשנע דעת רש"י כאן דשלא בשעת עבודה לאסור ללצטן הוא מלאורייתא, ומשנע איסור מעילה, זהו דלא כרמב"ן (בחי' דש"ט שם נקדושין) שאינו אלא מדרבנן: (ב) מבגדי בר. אמנם הפשתן כמו שהוא ממוצר צעירו ועודנו ממוצר צקרקע נקראת פשתן (ליינען), כמו והפשתה והשעורה נכחה, והפשתה בצעול, ויקרא הפשתן הנפוץ שאינו טווי עדיין שם, על שם שהוא חלק, וכעטעם שיש, כנצחאר צביאור אש, (פֿלאַכס), ויקרא המטוה דהיינו המוטס שטוויין מן השש פשתים צמ"ס הרצוי, ע"ש רצוי הפתילות (גארן, פֿלאַכסענגעם גארן), וכעטעם חטה חטים, חטה הוא הממוצר לקרקע, וחטים הם הגרעינים שנודשו מן החטים (וויינען, קאָרן), והאריגה שאורגין ממוטי' פשתן יקרא צד, (ליינוואנד), ע"ש שהוא צודד צענינו, שנשאר תמיד לצדו, שאין אורגין עמו מוטין של מין אחר, כמו שמערכין אחרים אפי' קודם הטוויה. אבל הפשתן נשאר תמיד לצדו, וע"כ יקרא צד, והצגדים הכעשים מן הפשתן פעם יקראו ע"ש הפשתן הנפוץ, כמו בגדי שש, ושעם ע"ש החוטים, כמו בגדי פשתים, ושעם ע"ש האחר, כמו בגדי צד (רש"י):